БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттинген

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ
КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ
ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1958
МАРТ
8
СУББОТА
№ 47 (4017)

Өртээ 20 коп.

1958 чылдың март 16, воскресенье — ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдаларның хүнү

ДЕЛЕГЕЙНИҢ ХЕРЭЭЖЕННЕР ХҮНҮ

Делегейниң херээженнер хүнүн бо чылын совет херээженнер улуг өөрүшкү болгаш байырлал-биле демдеглеп турар. Ам бир недель болгаш совет улус бодунуң эң эки оолдарын болгаш кыстарын социалистиг күрүнениң дээди органынче соңгуур. Колхоз тургузуун улам ыңай хөгжүдериниң болгаш машина-трактор станцияларын эде организастаар дугайында СЭКП ТК-ның февраль Пленумунуң шиитпирин совет улус улуг өөрүшкү-биле уткаан.

Совет херээженнер бо хүннерде үлетпүрде болгаш көдээ ажыл-агыйда аажок улуг көдүрлүүшкүн-биле ажылдап турар.

Делегейниң депшилгелиг бүгү херээженнери социализм, демократия болгаш тайбың дээш шиитпирлиг демисежип турарлар. 1958 чылды тайбыңның быжыглаарының болгаш камгалаарының, улустар аразында дүжүүрлүг чорукту чымчадырының чылы болдурар дээш тайбыңга ынакшылдыг бүгү улустар-биле кады делегейниң депшилгелиг херээженнери идепкейлиг демисежип турар.

Тайбың дээш бо үеде бүгү чурттарда херээженнерниң шимчээшкининиң бирги одуругларында совет херээженнер чоруп орарлар. Делегейге тайбыңны камгалап алырының херээнге херээженнер шиитпирлиг күш болуп турар, бир эвес олар шупту тайбыңны камгалап туруптарлар болза, дайынны болдурбас.

Бистиң чуртка коммунизм тургузуушкунунуң херээнге совет херээженнерниң ролю улуг. Олар улус ажыл-агыйының болгаш культураның, күрүнениң, хөй-нииити амыдыралының бүгү-ле адырларында эр улус-биле бир дөмей ажылдап турарлар. Күш-ажылче, чогаадыкчы чорукче делгем оруктар совет херээженнерге кезээде ажык.

Совет күрүнеде херээженнерге бүрүн эргени берген чорук оларның улус ажыл-агыйының удуртур ажылдарынга киржирин, мурнакчы культураны шиңгээдип алырын, үлетпүрнүң, транспорттуң, көдээ ажыл-агыйның болгаш эртемниң янзы-бүрү адырларының тускай эртемниглери болурун долузу-биле хандырган.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаттарынга 348 херээженнер, ийи муң ажыг кижи эвилелдешкен болгаш автономнуг республикаларның Дээди Советтериниң депутаттарынга, база чер-чер Советтериниң депутаттарынга чартык миллион ажыг херээженнер соңгуттурган. А Тыва автономнуг областа безин 729 кижи 1957 чылда эрткен чер-чер Советтериниң соңгулдаларынга депутаттарга соңгуттурганнар. Олар чоннуң ёзулуг-ла шынчы бараан болукчулары хүлээлгезин ак сеткилдиг күүседип шыдаар дээрзинге чигзиниг турбас.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының болгаш Совет чазактың хүн бүрү сагыш салыышкынының ачызында тыва херээженнерниң культурлуг деңнели таныттынмас кылдыр бедээн. Областың улус ажыл-агыйында херээженнер ажылдавайн турар чер чок болган.

Ажылдакчы херээженнерде партия, совет органнарын, үлетпүр бүдүрүлгени удуртуп турар дуржулгалыг мурнакчы херээженнерниң саны көвүдээн. СЭКП Чөөн-Хемчик райкомунуң секретары эш Сиринсо, СЭКП Чаа-Хөл райкомунуң секретары эш Похомова, Бии-Хем район солунунуң редактору эш Елкина, облкүүскомнуң даргазының оралакчызы Аңчимаа, Сүт-Хөл район судунуң судьязы эш Оюн Долгар, Өвүр районнуң саң килдизиниң эргелекчизи эш Алдын-кыс дээн чижектиг херээженнерни хөйнү көргүзүп болур.

1956 болгаш 1957 чылдарда кур черлерни шиңгээдип алырынга болгаш көдээ ажыл-агыйны улам хөгжүдеринге чедип алган чедиишкиннери дээш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму бөлүк колхозчуларны, МТС ажылдакчыларын, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглерин, партия, совет, комсомол ажылдакчыларын орденнер болгаш медальдар-биле шаңнаан, оларның иштинде областың 39 мурнакчы херээженнери база шаңнатканнар. Бии-Хем районнуң «Кызыл тарычын» колхозунуң Туранда сүт-бараан фермазының саанчызы Домна Родионовна Завьялова база Таңды районнуң «Совет Россия» колхозунуң агроному Мария Дмитриевна Кутявина олар Ленин ордени-биле шаңнатканнар. Областың мурнакчы саанчызы эш Завьялова эрткен чылын саар инек бүрүзүнден хөй сүттү саап ап болурунуң дуржулгазын херек кырынга көргүскен. Ол 1957 чылдың дургузунда бодунга быжыглаан саар инек бүрүзүнден 2500 килограмм сүттү, бо чылдың февраль бирээге чедир 191 килограмм сүттү саап алган. Ол ышкаш Таңды районнуң «Революцияның чалбыыжы» колхозунуң саанчызы Т. Шведова 1957 чылдың дургузунда саар инек бүрүзүнден 2445 кг, бо чылдың январь дургузунда 130 килограмм сүттү саап ап, мурнакчы дуржулгазын көргүзүп шыдаан. Чоннуң кижи бүрүзүнге онааштыр эът, сүт бүдүрер талазы-биле Американың Каттышкан Штаттарын эң чоок үеде четкеш, эрттер деп сорулганы амыдыралга боттандырарда мал ажылының продуктулуун бедидеринге бүгү күжүн берип, эки ажылдап турар мурнакчы херээженнерни хөйнү көргүзүп болур.

Бистиң областың херээженнери улус өөредилгезиниң болгаш кадык камгалалының ажылдарында база улуг рольду ойнап турарлар. Областың бүгү башкыларының 71 хуузу, кадык камгалал ажылдакчыларының 91 хуузу херээженнер болуп турар. Башкыларның болгаш кадык камгалал ажылдакчыларының аразында чоннуң херээнге бердинген, оларның хүндүлелин чедип алган дуржулгалыг ажылдакчылар дыка хөй.

Коммунистиг партия болгаш Совет чазак ие-херээженнерниң болгаш чаштарның дугайында улуг кичээнгей салып турар. Областа 8700 хөй уругларлыг болгаш бот иелер, 1957 чылда 9 миллион ажыг рубльдиң күрүне дузаламчызын алган. 180 иеге «Маадыр ие» деп хүндүлүг атты тывыскан. 8300 иелерге «Иениң алдары» деп орденнерни болгаш «Иениң медалы» деп медальдарны тывыскан. Кызыл хоорайда болгаш көдээ районнарда, колхозтарда уруглар яслилериниң болгаш шөлдериниң четкизи улам калбарып турар. Колхозтарның хөй кезиинде божудулга бажыңнары кылдынган. Ол болза тыва чоннуң, ылаңгыя иелерниң культурлуг амыдыралын бедидер дугайында партия болгаш чазактың сагыш салыышкынының чырыткылаңчак херечизи болур. Совет иелер божуурунуң мурнунда болгаш божаан сөөлүнде 112 хонукта шөлээлээр, байырлал мурнуу чарында болгаш суббота хүннерде ажыл шагын кызырганы, ие чаштарның дугайында партияның болгаш чазактың сагыш салыышкынының амыдыралга боттанып турары ол болур.

Совет херээженнер партия болгаш Совет чазактың шак ындыг сагыш салыышкынынга харыы болдуруп коммунизм тургузуушкунунуң бүгү участоктарынга боттарының чогаадыкчы күштерин, билиглерин бүрүнү-биле бээр ужурлуг.

Изиг деткиишкин

Бистиң чурттуң ажылчы чоннары СЭКП ТК-ның февраль Пленумунуң доктаалын болгаш колхозчу тургузугну улам ыңай хөгжүдериниң болгаш машина-трактор станцияларын эде организастаарының дугайында эш Н. С. Хрущевтуң илеткелиниң тезистерин улуг идепкейлиг чугаалажып турар. Ол документилер хоорайларның болгаш көдээниң ажыл-ишчилериниң ханызы-биле өөрткен. Пленумнуң шиитпири болгаш эш Н. С. Хрущевтуң илеткелиниң тезистери чер болганга канчаар-даа аажок улуг сеткил ханыышкыны-биле болгаш изиг деткиишкин-биле хүлээп алдынган.

Партияның Саратов обкомунуң пленуму СЭКП ТК-ның февраль Пленумунуң түңнелдериниң дугайында СЭКП обкомунуң бирги секретары эш Г. А. Денисовтуң илеткелин чугаалашкан. Илеткел талазы-биле санал бергеннер областың колхозтарынга сөөлгү чылдарда болган улуг өскерлиишкиннер дугайын чугаалааннар. Бир эвес улгаттыр каттышкыже чедир обласка 1600 ажыг колхозтар турган болза олар ам 780, тарыыр черлерниң ортумак шөлү дөрт чартык муң гектар чедир көвүдээн, а орулгазы 74,4 миллион рубль турганындан 1.174 миллион рубль чедир көдүрүлген.

Обкомнуң пленуму колхозчу тургузугну улам ыңай хөгжүдериниң болгаш машина-трактор станцияларын эде организастаарының дугайында СЭКП ТК-ның Пленумунуң доктаалын деткээн болгаш ол доктаалды база эш Н. С. Хрущевтуң илеткелиниң тезистерин делгеренгейи-биле чугаалажып көөрүн калбартырын областың партия, совет, профэвилел болгаш комсомол организацияларынга хүлээткен.

Партияның Новгород обкомунуң Пленумунга санал берген «Россия» колхозтуң даргазы Романовтуң чугаалааны болза.

— «Россия» колхозтуң ховуларын дөрт чылдың дургузунда чаңгыс трактор бригадазы сайзырадып келген, ооң-биле кады бүгү механизаторлар ол көдээ ажыл-агый артелиниң кежигүннери болуп турар. Ол үениң иштинде олар тараа культураларының бир гектардан дүжүттүүн 10—12 центнер турганындан 27 центнер чедир бедидерин чедип алганнар. Бис ам 8 тракторларны садып алырынга белен бис.

Удуртулгазы МТС-терниң ажылын база удуртуп турган Ставропольдуң он ийи колхозтарының эрткен чылдагы дуржулгазы техниканы колхозтарга шилчидип бээриниң улуг артык күштүг чоруун тодаргай көргүзүп турар.

В. И. Ленин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң даргазы болгаш Ессентукск МТС-тиң директору И. М. Сидоренко мынча деп чугаалаан:

—Чүгле чаңгыс чыл иштинде бистиң колхоз МТС-биле чаңгыс аай удуртулгага бодунуң орулгазын 5.600 муң рубльге көвүдеткен. Мындыг кайгамчыктыг чедиишкиннерни бис шаанда кажан-даа билип чорбаан бис. МТС-тиң техниказын колхозка шилчидери ниитиниң бүдүрүлгезиниң хөгжүлдезин күрүнеден 55 тракторларны, 39 комбайннарны, 13 автомашиналарны болгаш 629 янзы-бүрү кожуглуг чепсек-херекселдерни садып алырын шиитпирлээн бис. Бир эвес күрүне чөпшээрээр болза септелге мастерскаязын, гаражтарны болгаш МТС-тиң өске-даа ажыл-агый тудугларын колхозтуң өнчүзү кылдыр садып алыры чогумчалыг болур ийик.

(СЭТА).

Телеграмма

Париж, Елисей ордузу Француз республиканың президентизи дээрги Рене Котиге

Дээрги Президент,

Алжирде өлүрүп шаажылаар кылдыр шииттирген студент уруг Джамила Бухиредтиң амы-тынын камгалаарынга идип бээр деп дилег кирген хөй санныг чагаалар Совет Эвилелиниң организацияларындан болгаш хамаатыларындан, а ол ышкаш даштыкыдан мээң бодумга болгаш Совет чазакка кээп турар.

Ол бодалдар-биле холбаштыр база кижизиг болур чоруктуң бодалдарын удуртулга болдургаш, бо дугайын Силерге шуут-ла дыңнадырын болгаш Джамила Бухиредтиң амы-тынын камгалаарынче угланган болдунгу дег хемчеглерни Силерни алыр боор деп идегелди илередирин күзээн ийик мен, дээрги Президент.

Шынчы хүндүткел-биле

К. ВОРОШИЛОВ.

Москва, Кремль
1958 чылдың март 6.

ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдаларга уткуштур

Даараныкчыларның белээ

Делегейниң херээженнер хүнү—март 8-ке күш-ажылчы белектиг ужуражыр дээш Сарыг-Септиң райүлетпүр комбинадының дааранылга цехиниң ажылчыннары боттарының аразынга социалистиг чарышты калбартпышаан, февральда 6700 рубльдиң продукциязын бүдүрер планын 146 хуу кылдыр күүсеткен ийикпе, азы 2900 рубльдиң продукциязын планда ажыр кылып үндүргеннер.

Даараныкчылар В. Воронина ай планын 150 хуу, Т. Тупицина—140 хуу, Е. Типикина—120 хуу күүседип, чарыштың тиилекчилери болганнар. ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдалар хүнүнге алдар кылдыр март айның бүдүрүлге планын марттың 15-ке чедир ажыр күүседирин комбинаттың даараныкчылары хүлээнип алган шудургу ажылдап турарлар.

Хүлээлгезин күүседип турарлар

Бии-Хем районнуң «Хадың» колхозунуң бо чылын планнаан тудугларынга 3 муң кубометр тудуг ыяжы хереглеттинер. Тудуг ыяжының белеткелинде 25 колхозчулар доктаамал ажылдап турар болгаш оларда 15 шанактыг аъттарны быжыглаан. Март айның эгезинге чедир 2000 кубометр ыяш бестинген, ооң 1,5 муң кубометрин тудуг шөлдеринде дүжүрген.

Бригаданың кежигүннери А. Трубачев Я. Кондрашин, Д. Тюлюш, Д. Бай-Кара олар хүннүң ажыл нормазын 150—170 хуу күүседип турарлар.

Дээди Советке соңгулдалар хүнүнге чедир тудуг ыяжының белеткелин доозар дээн хүлээлгезин тудугжулар чедиишкинниг күүседип турарлар.

Сөс ажыл-херекте холбашкан

ШАГААН-АРЫГ. («Шынның» корр.). «ҮТКА-ның 25 чылы» совхозтуң малчыннары соңгулдалар хүнүнге уткуштур алган хүлээлгелерин амыдырал кырынга чедиишкинниг күүседип турар. Амгы үеде мал эки кыштаглап, ооң чаш төлү база менди доругуп турар.

Совхозтуң дуржулгалыг кадарчызы Балажыктың коданында бо чылын төрүүр 806 хой бар. Сөөлгү хүннерге чедир төрээн 120 хойдан 144 хураганнарны ол менди доруктуруп турар. Ындыг чижектер өске-даа малчыннарда бар.

Иштии-Хемде сүт-бараан фермазының коллективи бо чылдың баштайгы ийи айларында инек бүрүзүнден 245 литр, а эрткен чылдың бо үезинден 89 литр хөй сүттү алган. Бо чылын инек бүрүзүнден 2600 литр сүт саап алыр дээн Тамбажык ышкаш саанчыларның сөзүн амыдыралдың амгы байдалы бүзүредип турар.

Шанчыгда соңгулда участогу

Чаа-Хөл районнуң Шанчыгда № 6 соңгулда участогунга «Бурунгаар» болгаш «Найырал» колхозтарның бригадалары база ооң чоогунда малчыннар хамаарыжып турар. Участок (даргазы эш Тувар) соңгулдага белеткелди багай эвес тургускан. Соңгукчуларның данзызын чогуур өйүнде аскан болгаш хыналда доозулган.

Участокта агитпункт көрүштүг дериттинген, ында янзы-бүрү ойнаар чүүлдер, номчулгага солун литературалар, соңгулда материалдары делгеттинген. Агитколлективтиң агитаторлары солун номчулгаларын, масса-тайылбыр ажылдарын соңгукчулар ортузунга улам калбартып турар.

Аас-кежиктиг ие. Фото В. Лутковтуу.

ДЕПУТАТТАРГА КАНДИДАТТАР-БИЛЕ СОҢГУКЧУЛАРНЫҢ УЖУРАЖЫЫШКЫНЫ

Чаңгыс эп-сеткилдиң илерээшкини

Эвилелдиң Совединиң депутадынга кандидат С. К. Тока болгаш Националдар Совединиң депутадынга кандидат Д. Р Завьялова олар февральдың 3-те, Кызылдың Культура бажыңынга соңгукчулар-биле ужуражыышкын кылган.

СЭКП-ниң Кызыл хооркомунуң секретары эш Шуклин хуралды ажыткаш, бүзүреттирген эш Герасимовка сөс берген. Эш Герасимов бодунуң илеткелинге амгы соңгулдалар кампаниязынга совет улус күш-ажылчы улуг чедиишкиннерлиг ужуражып турарын, депутаттарга кандидаттарның допчу намдарларын чугаалаан.

Национал театрның артизи Мунзук, № 3 школаның өөреникчизи Седельникова, пенсионер Коровин, МГБ эргелелиниң ажылдакчызы Хүлер-оол, аъш-чем комбинадының ажылчыны Петрова болгаш өскелер-даа боттарының саналдарын бергеннер.

Депутаттарга кандидаттар С. Б. Тока биле Д. Р. Завьялова олар соңгукчуларның бедик идегелин күүседип ажылдаарын хүлээнгеннер.

* * *

Кызыл хоорайның шериг комиссариадының бажыңынга март 4-те хөй кижи киржикчилиг ужуражылга хуралы болган. Амгы соңгулдалар дугайында илеткелди бүзүреттирген эш Бардин кылган.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Националдар Совединге соңгулдалар чорудар Кызыл хоорайның № 609 соңгулда округунуң талазы-биле депутаттың кандидадынга депшиттирген Домна Родионовна Завьялованың ажыл-чорудулгазын, чоннуң идегелин ол шынзыдып шыдаарын илеткелчи чугаалааш, марттың 16-да шупту чаңгыс эп-сеткилдиг бадылаарынче соңгукчуларны кыйгырган.

Хуралга бир дугаарында сөс алган дааранылга комбинадының шалыпчызы эш Иванова бодунуң саналынга, даараныкчылар коллективи соңгулдаларга уткуштур алган хүлээлгелерин чедиишкинниг күүседип турарын фактыларга көргүскен.

Дараазында санал берген Калзаң, Сиделкин, Чалык болгаш оон-даа өске соңгукчулар коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвестерниң бузулбас блогунуң кандидаттары дээш, Төрээн чурттуң эки оолдар, кыстары дээш боттарының бадылаашкыннарын бээринге бүгү соңгукчуларны кыйгырган.

Улуг идегелин илереткен

ЧАА-ХӨЛ. (Телефон-биле). Шагаан-Арыгның № 611 соңгулда округунуң талазы-биле ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Националдар Совединге депутаттың кандидады Т. С. Сертип Чаа-Хөл районнуң Чаа-Хөл суурнуң соңгукчулары-биле ужурашкан.

Бүзүреттирген кижи эш Күңгаа эрткен 4 чылдың дургузунда районнуң ажылчы чоннарының чедип алган чедиишкиннерин болгаш ам бо үеде чугула сорулгаларны тодаргай чугаалаан.

Партия райкомунуң херээженнер ортузунга ажыл чорудар килдизиниң эргелекчизи эш Опуштай районнуң херээженнериниң колхоз бүдүрүлгезинге идепкейлиг киржип, соңгулдалар хүнүн чедиишкинниг уткууру-биле малдың кыштаглаашкынын эки чорудар, чаш малды бүрүн камгалап алыр дээш күженишкинниг ажылдап турарын чугаалаан.

Райпо даргазы эш Наксыл, Чаа-Хөл ортумак школазының башкызы эш Биче-оол болгаш өске-даа соңгукчулар депутатка кандидаттың ажыл-чорудулгазын чугаалап, чагыгларын бергеш, соңгулдалар хүнү—март 16-да эш Сертипти дээш чаңгыс эп-сеткилдиг бадылаарынче соңгукчуларны кыйгырган.

Күрүне эрге-чагыргазының дээди органының депутадының кандидадынга ону депшидип, улуг идегелди илереткени дээш эш Сертип өөрүп четтиргенин илереткеш, соңгукчуларның чагыгларын күүседир дээш моон соңгаар улам эки ажылдаарын хүлээнген.

Соңгукчуларның чагыглары

Сүт-Хөл районнуң «Алдан-Маадыр» колхозунуң клувунга чоокта чаа чүгле ол колхозтуң эвес, харын Барыын-Хемчик районнуң «Совет Тываның 5 чылы», Чөөн-Хемчик районнуң «Хорум-Даг» колхозтарының колхозчулары долдур чыглып келгеннер.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутадынга кандидат-биле ужуражыышкын хуралы ажыттынганының сөөлүнде хуралдың киржикчилери бүзүреттирген эш А. Белек-Баирниң илеткелин дыңнаан.

Көдээ ажыл-агыйны шыңгыы көдүрер дугайында Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың салган сорулгаларын амыдыралга боттандырар талазы-биле «Алдан-Маадыр» колхозтуң ажыл-ишчилериниң чамдык чедиишкиннерни чедип алганын илеткелчи чугаалаан. Ылаңгыя тараажылар эрткен чылын га бүрүзүнден ортумаа-биле 12 центнер дүжүттү, саанчылар инек бүрүзүнден 1100 кг сүттү алганын, а тудугжулар 42 чуртталга бажыңнарын ажыглалда кииргенин демдеглээш, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Националдар Совединге депутаттың кандидады эш Моңгуш Допур-оолович Доктугунуң намдарын соңгукчуларга ол допчу таныштырган.

Тудуг бригадазының саман болгаш чугай кылыр звенозундан эш Сотпа хуралга сөс алгаш, бо чылын 60 тонна чугайны, 40 муң саманны, 50 муң туйбуну бүдүрерин хуралга хүлээнген.

— Бо чылын га бүрүзүнден 17 центнерден куду эвес дүжүттү өстүрүп алыр дээш бистер, тараажылар часкы тарылга ажылдарынга багай эвес белеткенип турар бис. Соңгулдаларга алдар кылдыр хову турлаанда бир улуг чуртталга бажыңының тудуун тараажылар шагда-ла эгелээн, ол тудуг март 16-ның бетинче ажыглалга кирер—деп, хову бригадазының бригадири эш Өктек-оол чугаалаан.

Хуралдың киржикчилери шифр, кадаг, электри херекселдери чергелиг өске-даа тудуг материалдарын колхозка хандырып бээр талазы-биле хемчег алырын депутаттың кандидады эш М. Д. Доктугуга чагып турганнар.

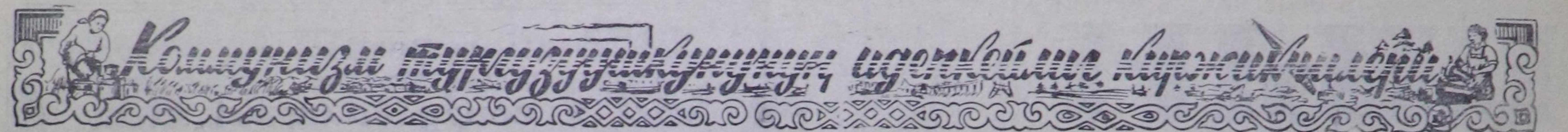

Коммунизм тургузуушкунунуң идепкейлиг киржикчилери

ИЕНИҢ ӨӨРУШКУЗУ

Феодалдыг эрги Тываның үезинде херээжен кижи эрге-шөлээ чок чораан. Ынчаарда херээжен кижиниң хуу-салымы—чаңгыс «херээжоктар» деп сөстен-не билдине бээр. А чурттаалгавыс кандыг чорааныл? Самдар, сарыг-кидис өг. Кыжын соогу чидиртип келир, чайын чазы дамдылааш туруп бээр. Ийи-чаңгыс мал турза-даа албан-үндүт дээш хавыра бээр, аарыг-аржык бөлурга хам-ламазы үптеп алгаш баар.

Амгы үеде хөй уруглуг ие мен аас-кежиктиг, амыр-дыштыг чурттап чор мен. Колхоз биске чырык, чылыг, делгем бажыңны тудуп берген. Ам уругларым 10 кижи. Ынча чаштарны чемгерер, хепкерер деп чүве амыр эвес болгай. Ындыг болза-даа төрээн совет эрге-чагыргамның ачызында уругларымны хоглуг, аас-кежиктиг салгакчылар кылдыр өстүрүп алган мен. Харугданың хөй-хөй муң рубльдиң дузаламчыларын алган бис, ам ай санында хөй рубльди берип турар.

Школада беш уругларым өөренип турар. Магадылын көрбеспе: бистиң колхозта ортумак школаны тудуп турар, уругларывыс бодунуң колхозунга тура-ла ортумак эртемни чедип алырлар-дыр. Уругларым эки өөрензин дээш бүгү байдалды тургузуп берген мен. Олар кичээл кылыр стол, сандайларлыг, тускай булуңнуг. Оларның бажыңга өөредилгезин, дыштанылгазын тускай хүн чурумун ёзугаар чоруп турар.

Уругларымны күш-ажылга өөредир дээш база үргүлчүнүң сагыжын салып турар мен. Өг-бүлениң ажылынга олар үргүлчү дузалажырлар. Чү-даа чүвеге меңээ мырыңай хол дээртпестер. Амыдыралымның мындыг таарымчалыг болуп турарынга база уругларымның чараш чаагай өзүп турарын көргеш, хөй уруглуг ие дээш орден хавыяа-биле мени шаңнап турарын бодап келгеш, мен кезээде дыш, сеткилим өөрүшкүлүг, бодалым чырыткылыг чурттап чоруур мен.

Час дүжүп келирге, хүннүң чылыынга, чаъстың шыгынга чечектерниң частып, ыяштарның ногаарарып, шөлдерниң көгерип келирин ышкаш, уругларым амыдыралының чечектелиишкининде туруп турлар. Чай дүжүп келирге, өлт-сиген, ыяш-даш четчележип келир, оранымның ол байлаа кижиниң амыдыралын каастаар, кижиге өөрүшкүнү бээр. Ол-ла ышкаш уругларымның өзүп доругуп келгеш, эртем-сургуулун доозуп алгаш, чонунга дузазын чедире бээр үези ырак эвес. Ол шак ындыг болзун дээш бүгү күжүмнү салып чоруур мен. Ол болза биске чырык амыдыралды бергени дээш, совет чуртумга харыым ол болур. Колхозтуң бүдүрүлгезинге шыдаар шаам-биле киржир мен, ол мээң хүлээлгем.

Моңгуш **ЛАМАЖАП**,
Маадыр-ие.
Чөөн-Хемчик, «Коммунизмче оруқ» колхоз.

* *

Чурукта: Бирги одуруг. (Солагай талазындан оң талазынче) Кызыл АТК-ның чолаачызы У. К. Тас-оол, Кызылдың дааранылга комбинадының чараш хептер даараарының № 4 бригадазының бригадири Г. А. Наймушина, Кызылдың божулга бажыңының эмчизи Г. И. Федорова, Кызылдың педагогика институдунуң башкызы Е. Б. Салзынмаа, Кызыл горпромунуң № 4 столовайзының повары Е. Е. Мацкевич.

Ийиги одуруг. (Солагай талазындан оң талазынче). Кызылдың кедээ ажыл-агый техникумунуң эки өөредилгелиг сургуулу А. Д. Косякова, Өвүр районнуң «Совет Тываның беш чылы» колхозунуң уруглар яслизиниң кижизидикчизи Д. И. Янзаа, Улуг-Хем районнуң «УТКА-ның 25 чылы» совхозунуң саанчызы А. Т. Кандан, Улуг-Хем районнуң «Чодураа» колхозунуң ногаажызы Б. Д. Чадан, Чаа-Хөл районнуң «Бурунгаар» колхозунуң саанчызы О. Т. Моңгуш.

* *

Күш-ажылчы чаа-чаа чедиишкиннер

Тыва тудуг трезиниң штукатурщиги Салчак Галя бүдүрүлге нормазын ай санында 115—120 хуу күүседип турар.

Фото В. Лутковтуу.

Ийи чыл мурнунда школачы чораан бистиң аныяк хоорайывыс—Кызылдың өзүп, сайзыраарынга бодумнуң күш-ажылчы салыышкынымны киирип, бүдүрүлге черинге ажылдаар дээн күзелим-биле тудуг трезинге ажылдап кирген мен. Үш ай эрткенде дуржулгалыг мастерлерниң дузаламчызы-биле ийиги разрядтың штукатурщузу деп тускай профессияны чедип алган мен.

Бистиң бригадавыс 4 штукатурщулардан тургустунган. Чаа бажыңнарны тудуп, ажыглалга киирериниң талазы-биле бүгү ажылдарның эң сөөлгүзү бистерге хамааржыр. Чаа тудугну штукатурлап, чугайлап, оон шалазын, соңгаларын дозулап, будуп турар бис.

Бригада эрткен айның бүдүрүлге планын ажыр күүсеткен. Мен ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдаларга холбаштыр бодумга алган хүлээлгемни чедиишкинниг күүседип, бүдүрүлге онаалгаларын доктаамал 120—130 хуу күүседип турар мен.

Бодумнуң күш-ажылчы мергежилимни улам бедидип, март 8-зин таварыштыр штукатурщунуң дөрткү разрядын чедип алганым меңээ кончуг өөрүнчүг.

Г. САЛЧАК.

Совет херээжен

Арыннары бензин, үске калдарарган,
Тракторист кыстарга-даа душчур тур мен.
Арыг, ак-ак халаттарлыг саанчылар-даа
Дырткан саржаан, сааган сүдүн делгеп бээр-дир.

Чаштарымга эртем-билиг айтып турар
Чалыы, кырган башкыларга чайгаар өөрүп,
Черни чаарткан агрономга, эмчилерге
Четтиргеним болганчок-ла сөглеп чор мен.

Сеткилимни уярадып, хөгледип бээр
Артистерим тааланчыг ырын дыңнап,
Агроном, инженерге, чогаалчыга
Черле болган душчуп келир кижи-дир мен.

Херии улуг Совет черим эргиримге
Херээженнер киришпээн иш ында чогул!
Базымчалап, дорамчылап, «херээжок» дээр
Багай чаңчыл тыныжы-даа дыңналбас-тыр.

Карактарын ажыг чаштар дола берген.
Кээргенчиг тыва кысты көрбейн-дир мен.
Келир өйнү бүзүреддиг тутчуп турар
Каткы-хөглүг совет кысты көрүп чор мен!

М. ӨЛЧЕЙ-ООЛ.

Колхозчу херээженнерниң күш-ажылы

Чаа-Хөл районнуң Ленин аттыг кедээ ажыл-агый артелиниң күш-ажыл кылып шыдаар кежигүннериниң бежен хуу хирези херээженнер. Олар колхозтуң ажыл-агыйының янзы-бүрү адырларында ажылдап, улуг күш болуп турарлар.

Күш-ажыл кылып турар колхозчу херээженнерни артельдиң ажыл-агыйының участоктарында таарыштыр тургускан, олар боттарынга онаашкан ажылдарны ак-сеткилдиг күүседип келгеннер. Хойжувус Татьяна Түлүш эрткен чылын 310 баш хойдан 317 хураганны, хой бүрүзүнден 1,8 кг дүктү кыргып алган. 1957 чылда 5 тонна сигенни боду кезип белеткээн. Эрткен чылын ол 816 күш-хүнүн ажылдап кылгаш, элээн хөй тарааны, акшаны болгаш кедээ ажыл-агый продуктузун алган. Оон хойлары кыштан хур ажып турар, ам хураганнап эгелээн.

Ол ышкаш мурнакчы малчын херээженнер артельде хөй. Малчыннар Далаа, Өшкү-Саар, Анай, Хурагандай, Чолураа, Депте, Чанчый, Анай-оол олар эрткен чылын малдың чаш төлүн чидириг чокка камгалап ап, продуктулуун бедиткеннер. Оларның кижи бүрүзү 400—800 ажыг күш-хүннерин ажылдап алганнар. Хову ажылында ажылдап турар херээженнерден ажыл нормазын доктаамал ажыр күүседип турарлар хөй.

Колхозчу херээженнер бо ажыл-агый чылында бедиттинген хүлээлгелерни алганнар. Алган хүлээлгезин амыдыралга боттандырар дээш организастыг ажылдап турарлар.

С. СОТНАМ.

Оларның белээ

Тожу районнуң колхозчу аңчылары, оон иштинде херээженнер чыл-бүрү Төрээн чуртунга «чымчак алдынның» эвээш эвес оруулгаларын киирип турар. Аңныыр сезонунуң эгези эрткен дөрткү кварталда 1559 муң рубльдиң аң-өлүүн тывар турган, херек кырында пландан ажыр 466800 рубльдиң өлүүн киирген.

Бо талазы-биле аңчы херээженнерниң улуг-хуузу бичие эвес дээрзин база айтыр херек. Чижээ, «Совет Тыва» колхозтуң аңчылары: Кенден—5665, Долзат—4049, Доканай — 3419 рубльдиң; «Май бирги» колхозтуң аңчылары: Ак—4620, Астыңай — 4220, Шалчынмаа—4150 рубльдиң аң-өлүк тывыштыг болган. Бо бүгү көргүзүглер болза, Делегей херээженнериниң хүнү—март сеске күш-ажылчы белек болур.

В. ЧУЧУН.

Квартал планын хуусаа бетинде күүседир

Кызылдың дааранылга комбинадының дааранчыкчылары бистер бо чылдың бирги кварталының бүдүрүлге планын хуусаа бетинде — марттың 16-га чедир күүсеткеш, ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдалар хүнүнге база делегейниң херээженнер Хүнү — март 8-ке күш-ажылчы чедиишкиннерлиг ужуражырын хүлээнген бис.

Комбинаттың дааранычкылары бо хүлээлгезин боттандырбышаан, февраль айда бүдүрүлге планын хуусаа бетинде күүсеткеннер. Кызылдың электростанциязының талазындан бистиң бүдүрүлге черинге электроэнергиязын үзүктелиишкинниг берип келген-даа болза, боттарывыска алган бедиткен хүлээлгелеривисти минута бүрүзүн камналгалыг ажыглап тургаш, чедиишкинниг күүседип шыдадывыс.

Мен бодумнуң хуумда бүдүрүлге планымны февральда 161 хуу кылдыр күүсеттим. Даараглыг чүүлдерге ажылчы чоннарның херегледерин үлегерлиг хандырары, продукцияның бот-үнезин чиигедири болгаш оон шынарын бедидери—дааранычы бүрүзүнүң чугула сорулгазы болур дээрзин кончуг эки билир мен. Бо сорулганы күүседир талаэде, хүн-бүрүнүң нормазын ажыр күүседир дугайында Донбасстың алдарлыг дагжызы Николай Мамайның эгелекчи чоруун деткип, эдерери эргежок чугула.

В. КАЛМАКОВА,
Кызылдың дааранылга комбинадының дааранычкызы.

Совет херээженнер—коммунизм тургузуушкунунуң идепкейлиг киржикчилери

Делегейниң херээженнер хүнү март 8-зин бүгү делегейниң ажылчы херээженнериниң эп-сеткил каттыштырылгазының хүнү кылдыр чыл-бүрүде калбаа-биле демдеглеп турар. Бо чылын делегей херээженнериниң хүнүнүң байырлалы бистиң чуртувустуң амыдыралында политиктиг улуг болуушкун-биле—ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдалар-биле каттыжып турар. Совет улус бодунуң эң эки оолдарын болгаш кыстарын ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаттарынга кандидаттар кылдыр депшидип үндүрген. Чурттуң күрүне эрге-чагыргазының дээди органынга соңгулдалар ажылчыннарның колхозчуларның, совет интеллигенцияның политиктиг болгаш күш-ажылчы улуг көдүрлүүшкүнүнүң үезинде, СЭКП-ниң төөгүлүг XX съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырары дээш бүгү улустуң демиселиниң байдалында эртип турар.

Эрткен 1957 чылда бистиң чуртувус Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чылының кайгамчыктыг байырлалын өөрүшкүлүг демдеглеп эрттирген. Төрээн чуртувус дөртен чылдың дургузунда кайгамчыктыг улуг чедиишкиннерни чедип алган.

Совет күрүнениң хөгжүлдезиниң бүгү-ле үе-чадаларында социализм тургузуушкунунуң чедиишкиннери совет херээженнерниң идепкейлиг болгаш эрес-маадырлыг ажыл-чорудулгазы-биле сырый холбашкан. Совет чурт Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле коммунистиг ниитилелди тургузуп турарының үезинде совет херээженнер бодунуң күш-ажылчы улуг салыышкынын киирбейн турар бүдүрүкчү күш-ажылдың, эртемниң, техниканың ындыг адыры ам чок. ССРЭ-ниң үлетпүрүнүң ажылчыннарының болгаш албан-хаакчыларының аразында ам херээженнер 45,5 хуу. Он-он миллион херээжен ажылчыннар, инженерлер болгаш техниктер улус ажыл-агыйының планнарын долдур болгаш ажыр күүседир дээш, күш-ажылдың бедик бүдүрүкчүлүү дээш демисежип турарлар.

Чүс-чүс муң херээженнер кадык камгалалының, улус өөредилгезиниң органнарында, эртемниң янзы-бүрү албан черлеринде ажылдап турар, хөй-хөй херээженнер эртем чадазын чедип ап, чогаалчылар, чурукчулар, композиторлар, артистер, химия, физика, математика башкылары болуп ажылдап турарлар.

Хөй миллион колхозчу херээженнер чоннуң кижи бүрүзүнге онаажтыр эът, сүт, саржаг бүдүрер талазы-биле АКШ-ты чедер сорулганы күүседири-биле идепкейлиг ажылдап турарлар. Муң-муң херээженнер колхозтарны болгаш совхозтарны башкарып, фермаларны, бригадаларны, машина-трактор станцияларын удуртуп турар. Ынчангаш чүгле совет тургузуг бодунуң тараачын херээженниң социалистиг бодазының улуг кужу кылдыр хуулдурган, күш-ажылдың алдарлыг маадырларын, бедик дүжүттүң мастерлерин херээженнерниң ортузундан депшидип үндүрген.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң, эвилелдешкен болгаш автономнуг республикаларның дээди Советтерниң, чер-чер Советтериниң бедик индиринден улустуң бүрүн эргелиг депутаттары болуп чүве чугаалап турар совет херээженнерниң үнү делегейге чергаары-биле дыңналып турар.

Херээженнерниң күш-ажылының байдалын болгаш амыдыралын чайгылыш чок экижидер дугайында Коммунистиг партия болгаш Совет чазак улуг кичээнгейни салып турар. Дыштаныр хүннерниң болгаш байырлал хүннериниң мурнунда хүннерде ажыл шагын кызырганы, ортумак школаларның үстүкү класстарынга болгаш дээди өөредилге черлеринге өөренгени дээш акша төлээр чорукту чок кылганы, эвээш ажыл төлевирин ап турган ажылчыннарга болгаш албан-хаакчыларга ажыл төлевирин бедиткени, уруг чок бот херээженнерден үндүрүг тырттарын дүжүргени, чурттаар оран-савур чедишпес чорукту чоокку 10—12 чылдарның дургузунда узуткаар дээш чурттаалга тудуун калбартып турары дээн ышкаш шак ындыг хемчеглерниң түңнели совет өг-бүле бүрүзүнге, ылангыя херээженнерге улуг өөрүшкүнү хайындырып турар.

Херээженнерни дарлал-мөлчүглелден долузу-биле хостаар чорук чүгле капитализмни чок кылганының болгаш социалистиг ниитилелди тургусканының түңнелинде болдунар деп чүвени бистиң чуртувустуң дуржулгазы тодаргай көргүскен. Ол чорукту улус демократтыг чурттарның дуржулгазы база-ла көскү бадыткаан. Улус демократиязының бүгү-ле чурттарында херээженнерниң байдалы улам-на экижээн, күрүнени эргелеп башкарарынга, бодунуң чурттарының экономиктиг болгаш культурлуг амыдыралын улуртурунга херээженнерниң киржилгези улам-на калбарган.

Капиталистиг чурттарның херээженнери делегей херээженнериниң хүнү март 8-зин мырыңай сыр өске байдалда демдеглеп турарлар. Ында херээженнер херек кырында дең эрге чок. Чижээлээрге, американ сенатада чүгле чаңгыс херээжен бар. АКШ-тың конгрезинге чаңгыс-даа негр херээжен турбаан. Дээди өөредилге черинде херээженнер бүгү өөренип турарларының чүгле 5 хуузу болуп турар.

Хөй-хөй капиталистиг чурттарда херээженнерниң күш-ажылын эр кижилерниң күш-ажылындан 20—50 хуу куду төлеп турар, АКШ-та херээженнер ажыл төлевирин эр кижиниинден 30—40 хуу куду, а Англияда 53 хуу куду ап турар. Дыка хөй капиталистиг чурттарда херээженнерниң өөренир эргезин кызыгаарлаан, бүдүрүлгеде оларның күш-ажылын дүрүм камгалавайн турар, иечашты камгалаар чорук ында чок, херээженнер соңгуда эргелерин казыттырган.

Капиталистиг чурттарның ажылчы херээженнери боттарының эргелери дээш, демократия болгаш тайбың дээш улам-на шиитпирлиг демисежип турарлар. Бүгү делегей херээженнериниң тайбың дээш, демократия дээш шимчээшкининиң бирги одуругларында совет херээженнер чоруп орарлар. Даштыкы чурттарның херээженнери-биле ханы харылзааны тургузар дээш херээженнерниң Совет комитеди улуг ажылды чорудуп турар. Делегейниң херээженнери — канчаар-даа аажок улуг күш, бир эвес олар шупту тайбыңны камгалап туруптар болза, дайын болбас.

Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың хүн-бүрү сагыш салыышкынының ачызы-биле, улуг орус улустуң дузаламчызы-биле, бистиң облазывыс Совет эрге-чагырганың чылдарының дургузунда таныттынмас кылдыр чаарттынган, тыва улустуң, ылангыя арат херээженнерниң амыдырал-чурттаалгазы дыка экижээн. Тываның көжүп чораан араттарының 98,3 хуузу колхозтарда каттышкан, чурт үлетпүрү чаа тургустунган. Ам Тывада бүгү эвилелге ужур-дузалыг үлетпүр бүдүрүлгелер тургустунуп турар. Чоокка чедир-ле өрген-даа турбаан куруг черлерде чараш чаагай колхоз суурлар тургустунган.

Тыва улустуң культурлуг деңнели хемчээл чок өскен. Тываларның иштинден эртем ажылдакчылары, башкылар, эмчилер, инженерлер, техниктер, кедээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери, чогаалчылар, артистер болгаш өске-даа национал кадрлар өскен.

Областың ажыл-агыйында тыва херээженнер киришпейн турар ындыг адырлар чок. Октябрь революциязының мурнунда арат херээженниң салым-чолу аар-берге чораан. Оон ёзулуг ады безин чок, ону «херээжок», «херек чок» деп адап чораан болгай. 1930 чылга чедир бижик билир чаңгыс-даа херээжен турбаан. Көжүп чораан араттарның көшкүн өөнге төрүттүнүп өскен тыва херээженнер ам эртемденнер, инженерлер, башкылар, артистер болуп, улус ажыл-агыйының аңгы-аңгы адырларында ажылдап турарлар. Чижээлеп көрээлинер, ядыы араттың уруу Лиза Салзынмаа Ленинградтың университедин дооскаш дээди эртемни алган, ам Күрүнениң Кызылда педагогика институдунуң башкызы болуп чедиишкинниг ажылдап турар. Иви малдыг тожу араттың уруу Зоя Арагачи дээди эртем алгаш Тыва эртем шинчилел институдунуң эртем ажылдакчызы болуп ажылдап турар. Алгы заводунуң мастери инженер Татьяна Байкара область Совединиң депутадынга соңгуттурган болгаш облкүүскомнуң кежигүнү. Мындыг чижектер дыка хөй.

Бистиң облазывыстың улус ажыл-агыйының кол адыры мал ажылы. Бо талазы-биле херээженнер улуг рольду ойнап, чоннуң кижи бүрүзүнге онаажтыр эът, сүт болгаш саржаг бүдүрер талазы-биле чоокку чылдарда АКШ-ты чедер болгаш эртер талазы-биле улуг сорулганы күүседиринге төлептиг салыышкынын киирбишаан, олар малдың продуктулуун бедидер дээш идепкейлиг демисежип турарлар. Сүт саап алыр талазы-биле 1957 чылдың дургузунда эки түңнелдерни чедип алган херээженнер бистиң областа дыка хөй.

Тываның ажылчы чоннарының болгаш ылангыя тыва херээженнерниң дугайында партия болгаш чазак улуг кичээнгейни салып турар. Бистиң областың хөй уругларлыг болгаш бот иелери чыл-бүрүде 9 миллион рубль ажыг күрүне дузаламчызын ап турарлар, колхозчу араттарның 7400 өөреникчи уруглары интернаттарда күрүнениң долу хандырылгазы-биле чурттап өөренип турарлар. Кызыл хоорайда школа-интернады ажыттынган, хөй уруглуг болгаш хандырылгазы чедишпес колхозчуларның 150 уруглары РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалын ёзугаар уруглар яслилеринде күрүнениң долу хандырылгазында турарлар, чаа божаан тыва херээженнерниң уругларын чөргеп хепкерерингэ чүгле 1958 чылдың дургузунда чартык миллион рубль түңнүг херенгини бээр, өскүс уругларны болгаш эвээш хандырылгалыг бот иелерниң уругларын уруглар бажыңнарында күрүнениң долу хандырылгазында ажаап кижизидип турар. Бистиң областа 160 херээженнерге «Маадыр-ие» деп хүндүлүг атты тывыскан.

Совет Тываның херээженнериниң күш-ажылын партия болгаш чазак бедик үнелеп көрген. Кедээ ажыл-агый талазы-биле чедип алган чедиишкиннери дээш 1957 чылда 39 херээженнерни Совет Эвилелиниң орденнери-биле болгаш медальдары-биле шаңнаан. Дыка хөй херээженнер бүгү эвилелдиң кедээ ажыл-агый делгелгезиниң шаңналын алган.

Бистиң областың херээженнериниң иштинден областың эң эки саанчызы Д. Р. Завьялова ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутадынга кандидат кылдыр депшиттирген, 729 херээженнер чер-чер Советтериниң депутаттарынга соңгутканнар, дыка хөй херээженнер партия болгаш совет органнарының харыысалгалыг албанынга депшиттиргеннер. Чижээлээрге, эш Сириней — СЭКП Чөөн-Хемчик райкомунуң секретары, эш Долчанмаа — СЭКП обкомунуң партия комиссиязының даргазы, эш Виноградова—ВЛКСМ Кызыл хооркомунуң бирги секретары, эш Өюн Долгар—Сүт-Хөл районнуң шииткекчизи, эш Алдын-кыс — Өвүр районнуң саң килдизиниң эргелекчизи болуп ажылдап турар.

Делегей херээженнериниң хүнү март 8-зин калбаа-биле демдеглевишаан, совет херээженнер СЭКП-ниң XX съездизиниң салганы улуг сорулгаларны. бистиң ажылывыста ам-даа бар четпестерни уттунмас ужурлуг. Планныг онаалгаларны күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер болгаш продукцияның бот үнезин чиигедир талазы-биле онаалгаларны күүседип шыдавайн турар бүдүрүлгелер бисте ам-даа бар. Хожудап турар колхозтар, МТС болгаш совхозтар бисте база бар. Бижик билбес болгаш бижикти биче билир херээженнерниң саны, ам-даа элээн хөй араттарны өглерден бажыңнарже көжүрер ажыл ам-даа доозулбаан. Херээженнерниң күш-ажылының болгаш амыдыралының чамдык чугула чүүлдери четпес болганының хоразы-биле элээн хөй колхозчу херээженнер колхоз бүдүрүлгезинге идепкейлиг эвес киржип, күш-хүннериниң доктааткан минимумун күүсетпейн турарлар. Элээн хөй херээженнер, эң ылангыя тыва херээженнер культура талазы-биле хожудап турарлар.

Совет херээженнерниң сорулгазы болза бергелерни болгаш четпестерни ажып эртеринче, СЭКП-ниң XX съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин күүседиринче бүгү-ле күштерни угландырар, коммунистиг тургузуушкунга чаа-чаа чедиишкиннерни чедип алыр дээш кужениишкинниг ажылдаар, ССРЭ-ниң экономиктиг кол сорулгазын чоннуң кижи бүрүзүнге онаажтыр продукция бүдүрер талазы-биле каттышкан штаттарны чедер болгаш эртер сорулганы шиитпирлээр дээш эрестиг демисежир херек.

С. ТОРУГ-ООЛ,
СЭКП обкомунуң херээженнер ортузунга ажыл чорудар килдизиниң эргелекчизи.

Область Совединиң V сессиязы

Ажылчы чоннар депутаттарының Тыва область Совединиң V сессиязы чоокта чаа Кызылга болган. 1958 чылда областың улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң дугайында, 1957 чылда область бюджединиң күүселдезиниң дугайында болгаш 1958 чылда область бюджединиң дугайында айтырыгларны база область судунуң чаа составының дугайын болгаш организастыг айтырыгны депутаттар чугаалашкан.

Бирги айтырыгның талазы-биле областың план комиссиязының даргазы эш **Томилин** илеткел кылган. 1957 чылда Тываның ажылчы чоннарының ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунга чедип алган чедиишкиннериниң дугайын ол эгезинде чугаалаан. Областың колхозтарында болгаш совхозтарында тарылга шөлдери калбарган, нииттиң малының баш саны көвүдээн. Көдээ ажыл-агый продукциязын дужаар болгаш садып алыр талазы-биле күрүне планын область хуусаа бетинде күүсеткен. Үлетпүр болгаш транспорт бүдүрүлгелериниң хөй нурууз бүдүрүлгениң чыл программазын күүсеткен. Ажылчы чоннарның культуразы болгаш материалдыг чаагай байдалы бедээн.

Областың улус ажыл-агыйының хөгжүлдезинде улуг четпестер база турган. Чижээ, Шагаан-Арыгның райүлетпүр комбинады, Кызылдың сүт заводу, тудуг трестиниң чамдык бүдүрүлгелери болгаш хереглел кооперациязының системазының чамдык бүдүрүлгелери 1957 чылдың күрүне планнарын күүсетпээн. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер болгаш техника-экономиктиг чамдык көргүзүглер талазы-биле онаалгаларны элээн хөй бүдүрүлгелер күүсетпээн. Тарааларның, ногааларның болгаш картофельдиң дүжүттүүнүң талазы-биле планныг онаалгаларны хөй-хөй колхозтар күүсетпээн. Малдың кызыраар чоруу чамдык колхозтарда үргүлчүлеп, ооң продуктулуу оожум өзүп турар.

1958 чылдың күрүне планы болза, Тываның ажыл-агыйының болгаш культуразының бүгү адырларын улам ыңай өстүрерин, ажылчы чоннарның материалдыг чаагай байдалын бедидерин көрүп турар. Чижээ, үлетпүр продукциязының хемчээли эрткен чылдыынга деңнээрге 10 хуу улгадыр. Тудуг материалдарын, калбак хереглелдиң бараанннарын бүдүрери өзер.

Көдээ ажыл-агый талазында улуг сорулгалар салдынып турар. 1957 чылдаазынга деңнээрге 1958 чылда тараа бүдүрери колхозтарга 20 хуу болгаш совхозтарга—42 хуу, эът болгаш дүк—30 хуу, сүт—10 хуу көвүдээр ужурлуг. Чер болганда көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезинге мурнакчы дуржулганы болгаш эртемниң чедиишкиннерин нептередип, кижилерниң күш-ажылын шын организастаар болза, ол сорулганы чедип ап болур.

1957 чылдыынга деңнээрге автотранспорт-биле сөөрттүлгелер 24 хуу улгадыр. Кызыл—Тээли оруунуң тудуу үргүлчүлээр, Кызыл — Абакан, Кызыл — Эрзин, Чадаана — Өвүр оруктарынга аргыжылышкын экижиир. 1000 метр дурттуг автоматтыг телефон станциязын Кызылга тудар.

Тудуп турар кол тудугларның санынга «Тывакобальт» комбинады, даг дүгүйүн комбинады, бус-биле ажылдаар электростанцияның баштайгы ээлчээ болгаш чамдык өске-даа элээн хөй тудуглар хамааржыр. Чурттаалга тудуунга күрүнениң бээр акша-хөреңгилери көвүдээр.

Областың чонунга 1957 чылдыынга бодаарга бараанннарны 8 хуу хөйнү садарын планнап турар. 10 класстар доозар өөреникчилериниң саны 36 хуу көвүдээр. Школаларның, медицина болгаш культура-чырыдыышкын албан черлериниң четкизи калбарар.

1958 чылда ажыл-агыйны болгаш культураны хөгжүдериниң планнары черле боттуг болгаш оларны чедиишкинниг күүседириниң аргалары бар деп илеткелчи чугаалаан.

Ийиги айтырыгның талазы-биле Областың саң килдизиниң эргелекчизи эш **Каплунов** илеткел кылган. Бадыладыр дээш кирип келген бюджет 1958 чылда улус ажыл-агыйының планы-биле көрдүнген бүгү хемчеглерни акшаландырарын хандырар деп ол чугаалаан. Бюджеттиң орулгалары 224 миллион 402,2 муң рубль, а чарыгдалдары — 221 миллион 434,5 муң рубль болур, ол дээрге, 1957 чылдаазындан чарыгдалдар 20 миллион рубль ажып турары ол. Чарыгдал кезээниң 66 хуузу социал-культура хемчеглеринге баар. Ол дээрге аныяк Тыва областың ажылчы чоннарының культуразын чечектелдирер болгаш материалдыг чаагай байдалын бедидер дугайында Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың чаагай сагыш салыышкынының дугайын база дагын чырыткыландыр херечилеп турар-дыр.

1957 чылдың бюджет күүселдезинге четпестер хөй болган. Чижээ, «Тыва тудуг» трези көрдүнген 671 муң рубль орулганың орнунга 2 миллион 76 муң рубль каражаны болдурган. Райүлетпүр комбинаттары барааннң продукция талазы-биле онаалганы чүгле 90,9 хуу күүсеткен. Кызылдың мебель фабриказы орулгалар талазы-биле планын 70 хуу чедир күүсетпээн. Сыстыг-Хемниң ыяш ажыл-агыйынга самчыгдалдар болгаш төтчеглээшкиннер 46 муң рубль болган. Самчыгдалдар болгаш оорлаашкыннар хереглел кооперациязының системазында амдаа улуг. Областың хөй-хөй коммунал бүдүрүлгелери багай ажылдап, бюджетке акша-хөреңгилерни чедир бербейн турар. Чамдык үндүрүглер база чедир чыгдынмаан. Бюджеттиң орулгалыг кезээнде, а ол ышкаш ооң чарыгдалдыг кезээнде олдаа болгаш өске-даа хөй-хөй четпестерни бо чылын болдурбас херек.

— Үлетпүрнү болгаш тудугну эргелеп башкарарын эде тургусканы эки түңнелдерни берген — деп, депутат эш **Тарасов** чугаалаан.— 1957 чылдың планы нииттиг продукция талазы-биле 14 хуу, а бараанныг талазы-биле — 17 хуу ажыр күүсеттинген. «Тывакобальт» руда эргелелиниң талазы-биле тудуг ажылдарының программазы ажыр күүсеттинген. Ынчалзажок үлетпүрде болгаш тудугда улуг четпестер хөй. Сарыг-Септиң болгаш Шагаан-Арыгның райүлетпүр комбинаттары баражалыг ажылдаан. Кызылдың мебель фабриказы, үлетпүр комбинаттары бажың иштиниң чугула херекселдерин дендии четпес үндүрүп турар. Райүлетпүр комбинаттарының директорлары чоннуң хереглелдерин барымдаалавайн, харын нииттиг продукцияның немей өзүлдезин хөйнү бээр шифоньерлерни болгаш буфеттерни үндүрерин чугулалап турар.

Бүдүрүүшкүннү көвүдедиринге болгаш мебельдиң шынарын экижидеринге кургадылга болгаш чазанылга цехтериниң тудуунуп дугайында айтырыгны шиитпирлээри чугула.

— Биске берген хөреңгилерни четпес ажыглап турар дээш бистиң райкүүскомну илеткелчи шын шүгүмчүледи — деп, Өвүр райкүүскомнуң даргазы эш **Бэйду** чугаалаан.— Областың планнаашкын организацияларын база чемелээр херек. Районнарга бистерниң тургузуп турарывыс бюджет төлевилелин облкүүском шоолуг өөрени көрбейн турар. Чижээ, кадык камгалалының хереглелдеринге ажыглаар хереңгилерни бистерге четпес берип турар.

Барыын-Хемчик райкүүскомнуң даргазы эш **Тамдың-оолдуң** чугаалааны болза:

— Кызыл-Мажалыкка гостиница тудуунга хөреңгилер бюджетте көрдүнмээнинин кайгаар кижи-дир мен. А ол дээрге чугула тудуг болуп турар. Эмнелгени база калбартыр херек. Ол дугайында айтырыгны райкүүсском область организацияларының мурнунга каш удаа тургузуп келген, ынчалза-даа түңнел чок.

— Чадаанага Культура бажыңының тудуун планнаарын Культура эргелели эрткен чылын-на аазаан — деп, Чөөн-Хемчик райкүүскомнуң даргазы эш **Красный** чугаалаан.—Ол тудуг 1958 чылдың планында база кирбээн-дир. Бистиң хоорайывыста электроэнергия хандырылгазының хөрээ кончуг багай тургустунган. Электростанцияның бажыңы таарыштыр кылдынмаан, ооң күчүзү чоннуң-даа, бүдүрүлгелериниң-даа хереглелин хандырбайн турар. Уругларның албан черлериниң тудуунга база арбын акша-хөреңгилерни бээр херек.

Улуг-Хем райкүүскомнуң даргазы эш **Шыырап** районнарже бараанннар сөөрттүлгезин кончуг багай планнап турарының дугайын чугаалаан. Районнарның хереглелдерин барымдаалавайн турар. Бистиң райповус 46 муң рубльдиң хөвең-саазын пөстерин, оруннарны, дааранылга болгаш трикотаж кылыгларын Барыын-Хемчиктен, хөй-хөй барааннарны Эрзинден, Чаа-Хөлден, Сүт-Хөлден сөөрттүп келген. Бир эвес чер-черниң хереглелдерин потребсоюзтуң баштаар чери өөренип көрген чүве болза ындыг артык шүүдел болгаш чарыгдал турбас турган ийик.

Областың улус ажыл-агыйының планын тургузарында улуг четпестерниң дугайын Бай-Тайга райкүүскомнуң даргазы эш **Ангырбан** чугаалаан.

— Облкүүскомнуң ажылдакчылары планны районнарның онзагай байдалдарын болгаш эрге-ажыктарын барымдаалап көрбейн, кабинетке олура чогаадып турарлар деп, ол чугаалаан. Буду шынарлыг продукцияны үндүрүп турар дээш чурт үлетпүрүнүң бүдүрүлгелерин эш Ангырбан шүгүмчүлээн.

Уруглар мебелин белеткээринге чагыгларны күүсетпейн турар Кызылдың мебель фабриказын Эрзин райкүүскомнуң даргазы эш **Аракчаа** шүгүмчүлээн.

Депутаттар эштер **Артас**, **Анчимаа**, **Швайко**, **Дамба-Даржа** болгаш **Исаева** олар база сессияга санал бергеннер.

Чугаалашкан ийи айтырыгларның талазы-биле сессия чогуур шиитпирлерни үндүрген.

Область судунуң ажыл-чорудулгазының дугайында айтырыгны көрген. Эш **Козленко** дыңнадыг кылган. Эштер **Цевменко** болгаш **Ангырбан** область судунуң адресинге чүве чугаалааннар.

Область судунуң чаа составын сессия соңгаан. Ооң даргазынга О. Т. Охемчикти, оралакчыларынга — И. К. Кураевти болгаш В. Д. Дорун-оолду, судтуң кежигүннеринге — В. Ф. Бекишевти, С. С. Шалчиманы, А. Ф. Черкашинаны, Н. И. Маршанскийни соңгаан. Область судунуң 146 улус төлээлерин соңгаан.

Областың кадык камгалал килдизиниң эргелекчизинге эш А. А. Любимовту сессия бадылаан.

КОЛХОЗ ТУДУУНДА

Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» колхозунуң баштаар чери мал ажыл-агыйында колхозчуларның амыдыралынче кичээнгейни салып турар. Бо ажыл-агый чылында малчыннарга 15 чурттаалга бажыңнары болгаш сүт-бараан фермаларынга ийи чунар бажыңнарны кылыры көрдүнген.

Оон-биле чергелештир ийи муң баш хойга, муң баш кушка кажаалар тудар болгаш 500 тонна силос оңгарын база кылыр. Тудугларга херегләэр 1007 кубометр ыяш белеткеттинген, ийи автомашина тудуг шөлдеринче сөөрттүп эгелээн болгаш 5 бажыңның ыяжын чонуп дооскан.

М. ОЧУР.

* * *

Бии-Хем районнуң Ленин аттыг көдээ ажыл-агый артели бо чылын элээн хөй тудугларны тудуп, ажыглаалга кииририн планнаан.

Колхозчу тудугжулар 4 чурттаалга бажыңнарын, 2 складты, 70 баш бызаа турар бир кажааны тудуп доосканнар. Ам 4 чурттаалга бажыңнарының тудуун чорудуп берген.

Тудуг бригадазының кежигүннеринден эштер Санмал, Хортан, Киров, Хүндүпей олар ажыл нормазын 125—150 хуу чедир күүседип, социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда чоруп турарлар.

С. ХОЛДУГБАЙ.

Эрзин хемни кежилдир көвүрүг тудуу

Эрзин хемни кежилдир көвүрүг тудуу чедиишкинниг чоруп турар. Эрзин районнуң ажылчы чоннары ССРЭ-ниң Дээди Соведиңге соңгулдалар хүнүнге белек кылдыр чаа көвүрүгнүң тудуун дүргедедип, бо чылын ажыглаалга кииририн хүлээнмишаан, ында кол-кол ажылдарны дүрген темп-биле чорудуп турарлар.

Көвүрүгнүң тудуунга херегләэр ыяш материалдарны белеткээш, эккеп дүжүрген, көвүрүгнүң деңзээн тудуп салган. Ол көвүрүгнүң тудуун эки шынарлыг кылдыр доозарынга чүгле Эрзин суурнуң чурттакчылары эвес, харын районнуң ажылчы чоннары киржиплер.

Ш. СЕРЭЭДАР.

Клуб эргелекчизиниң отчёду

Успенка суурнуң чурттакчылары чоокта чаа клуб эргелекчизи эш Низамованың отчедун дыңнап чугаалашканнар. Сөөлгү үеде клубтуң ажылы элээн идепкейжээн. Клуб болза культура-массалыг ажылдың төвү болу берген. Клубтуң активчилери часкы болгаш күскү хову ажылдарының үезинде көскү агитацияны организастаар, бот-тывынгыр уран-чүүл бөлгүмнериниң көргүзүглерин кылыр, хову тургагларынга агитплистоктар үндүрер талазы-биле эки ажылдааннар.

Киномеханик эш Голубцовтуң ажылын база колхозчулар эки деп көргеннер. Ол бодунуң планын 104,4 хуу күүсеткен.

Хуралдың соонда Бай-Хаактың Культура бажыңының бот-тывынгыр уран-чүүл бөлгүмүнүң концерти болган.

Н. КОРОЛЕВ.

Маадыр ие—Доңгак Севеңовна Долчаңмаа

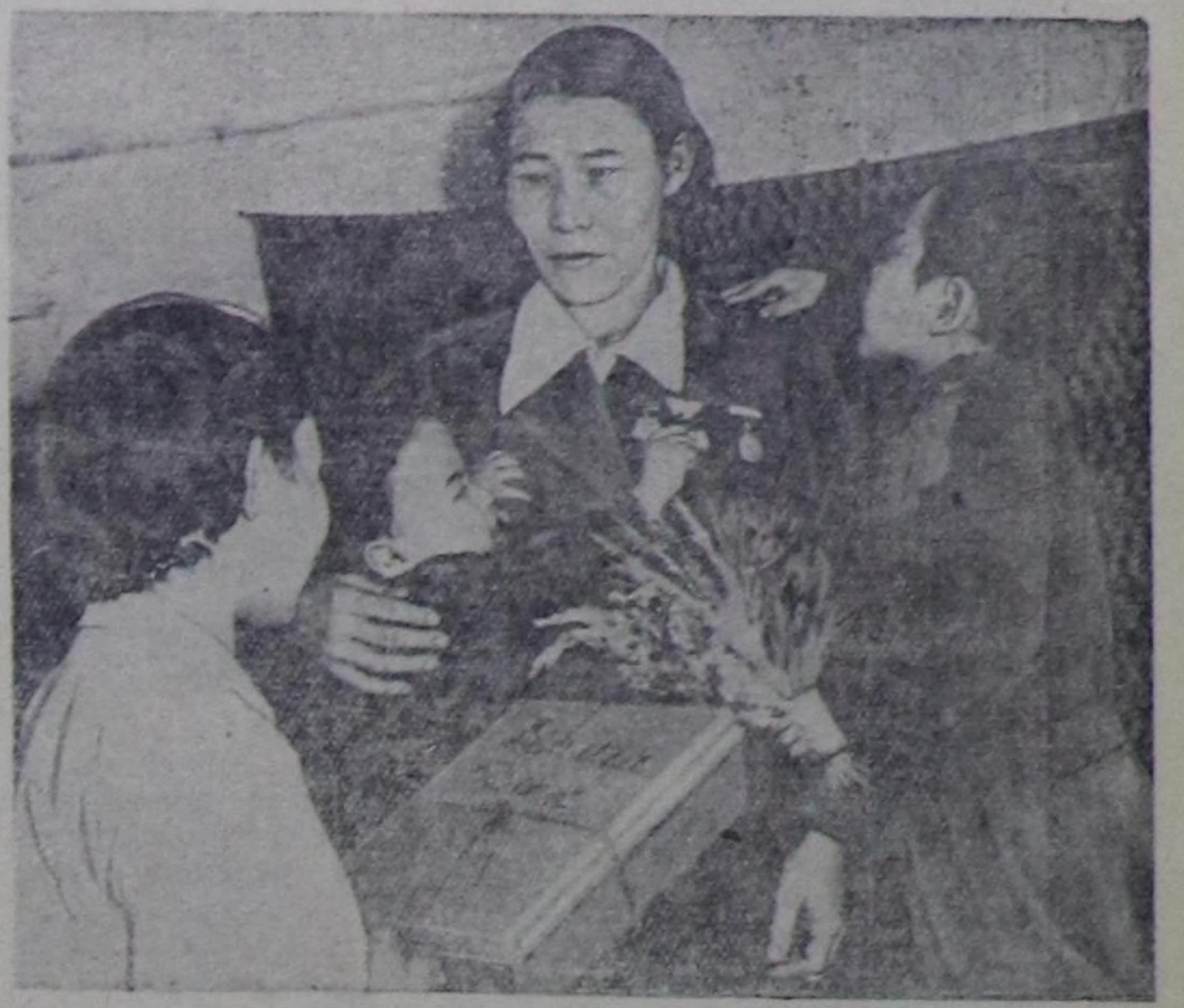

Чаатының Чодураа суурда чаңгыс ээй хевирге чергелештир кылган, үелешкен-даа ышкаш элээн каш тудугларның арында крышазы шифер шывыглыг хүрен бажың төп кудумчулап чоруп орган кижиге дораан-на сонуурганчыг апаар. Соңгаларын, долгандыр херимин болгаш кладовказын дыка эки кылган. Чыл санында янзы-бүрү ногаа аймаа өстүрүп чанчыккан бажың чаны участоктуг. Аъш-чем складтыг, саар инектеринге, азырал куштарынга болгаш хаваннарынга тус-тус кажааларлыг.

Чодураага чорбаан база бажыңның ээзин танывас кижи, ол бажыңның даштыкы байдалындан-на ооң ээзи хынамчалыг болгаш ёзулуг ажыл-ишчи-дир дээрзин дораан-на билип аптар. Ол болза, «Чодураа» колхозтуң колхозчузу Доңгак Чамыяңович Даспаанчыктың бажыңы. Ону тудуп, бүгү дериглерин шак ынчаар таарымчалыг кылып алырынга авазы эвес күштүг үндүргени билдингир. Бо талазы-биле бажыңның херээжен ээзи Доңгак Севеңовна Долчаңмааның улуг рольун, күш-ажылга эр кижилерден ылгал чогун ук черниң чону мактап турар.

Бажыңның иштин база-ла ёзулуг амыдыралчы болгаш культурлуг байдалды тургустунган. Демир оруннарлыг, хлеб быжырар печкалыг, радиолуг, электри чырыткылыг. Уруг-дарыының болгаш төрел-таныштарының янзы-бүрү фоточуруктарын ханаларда шилдиг хоолаларда аскылап кааны көрүксенчиг-даа.

Колхозчу Даспаанчыктың өг-бүлези (боттарының 12, а ийи уруунуң 4 уругларын база боттарында ап алган ажаап өстүрүп турар) ирей-кадайны катай санаарга шупту 18 кижи. Ол хире хөй уругну шын кижизидип өстүрери белен эвес дээрзин ада-ие билир.

Доңгак Севеңовна Долчаңмаа ам үш удаа шаңнаткан. Тодаргайлаарга: 1946 чылдың июль 12-де «Иениң медалы» деп медальдың I чергези-биле; 1950 чылдың декабрь 12-де «Иениң алдары» деп орденниң II чергези-биле; 1957 чылдың февраль 18-те «Маадыр-ие» деп орден-биле шаңнаткан.

Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың ол үнелээшкининге, совет кижилер ыдыктыг ие-чаштар дугайында улуг сагыш салыышкынынга өөрээн сеткилин коммунист Д. С. Долчаңмаа чүректиң ханызындан илередип олурар.

Маадыр ие—Доңгак Севеңовна Долчаңмааның улуг уруу Бичел «Чодураа» колхозтуң мурнакчы саанчызы, Улуг-Хем район Совединиң депутады. Оон биче уруу—Найыы колхозчу, Уйнук-оол Совет Армияда шериг албанын эрттирип турар. Комсомолчу Чаш-оол Томскиниң медицина институдунда, Сарыг-оол Ак-Довурактың механизация училищезинде өөренип турар. Намза, Биче-оол, Виктор олар Чодураа школазының 5, 4, 3, класстарының эки өөреникчилери. Оон ыңай школа назыны четпээн сес (6 оол, 2 кыс) уругларлыг.

Төрээн чуртунга, Коммунистиг партиязынга ёзулуг бердинген шынчы кадрлар кылдыр ажы-төлүн кижизидип өстүреринге ол өг-бүле бүзүреддиг.

В. БАИР.

Чурукта: Д. С. Долчаңмаа уруглары-биле. Беш класстың уруу Намаа март сеске болбаштыр аваазынга белек берип турары.
Фото С. Феоктистовтуу.

Дааранылга мастерскаазының ажылын экижидер

Сүт-Хөл районнуң хереглекчилер ниитилелиниң эвилелиниң чанында дааранылга мастерскаазы мооң мурнунда багай эвес ажылдап, ажылчы чоннарның чугула хереглел чүүлдерин саадатпайн даарап берип турган. Ындыг болза-даа, ооң ажылы сөөлгү үеде баксыраан.

Даараан хептерниң шынары чавыс, чоннуң чагыгларын дыка үр манадыр. Чижээ, хамааты Роза Доржунуң чагыын мастерская эрткен чылын хүлээп алгаш, анга чедир күүсетпейн, адактың сөөлүнде материалды дедир эгидип берген. Дааранылга мастерскаазының ажылын экижидер талазы-биле тодаргай хемчээл алыры райпо баштаар черинден негеттинип турар.

О. ОПУШТАЙ.

ОЛЬГА МИГАЧЕВА

(Очерк)

Эжиктен кире бээрге-ле өдексиг чыт хөме ап келир. Кижини эдерип кирип келген соок агаар бусталгаш, кезек када чү-даа көзүлбейн барган. Мени хөме алы берген туман чылыг кажаа иштинге дораан-на арый берген болгаш бир-ле дугаарында, ол, бо талазында дизе турупкан инектер, ында-мында ажылдаан саанчылар көстүп, инектерниң кидиреди дайынганы дыңналып келгилээр. Кажаа ынаар-ла алгып чоруй барген. Ында демейлешкек куу-шилги 120 баш инектер бар.

Электри сайгылгааннары кажаа иштин чырытпышаан, аскылыг орукту эдерип алгаш, ооң бир ужунче чорупкан. Ийи талада турар инектер аразында өдүг орукта кожагар ак-ак бидоннар-биле кылагар ак-ак кочалдар чергележип алган турганнар. Саанчыларның баштактанганы, инектерни кыйгырганы, булакталдыр аттыккан сүттүң кочалдар эриктеринге каккыланган даажы, инектерниң чаңгыс аай аалга-биле кидиреди дайынганы, чамдыктарының шала таваар кегженгени, өдексиг чыт—бо бүгү ферма бүрүзүнде инек кажааларының бир-ле онзагай, ооң ажылдакчыларынга таныш болган демдээ болгай.

Кажааның бир ужунга чедип чорумда:

—Симфо-ония!, орталан!—деп үн кажаа иштин дола берген.

— Көрнүп келиримге шала бичежек боттуг саанчы бурунгаар үзегер мыйыстарлыг инек сагган олур. Чү болганын айтырып четикпейн турумда-ла тайылбырлады:

— Мээң саап турар «Симфония» деп инээм-дир ийин. Аажызы арай багай. Үргүлчү-ле хай деп каап турарга эки инек болбазыкпе.

Саанчының саап турары бөлүк инектери оңгачазында салып каан чемин кидиреди дайнаан турлар, а саанчы «Симфониязын» саап олурда көөрге бичии уруглар-ла: чиңге-чиңге салаалары эмиг дошпуларынга арай деп күш чедип орган ышкаш сагындырар, а ооң бажы инектиң өөнден бичии-ле бедип турар. Кым-даа мындыг бичии кижи чү шоолуг-ла сүт саап алырылаан бо деп бодагы дег.

Саанчы холдары-биле шалыпкын ажылдавышаан, кандыг-даа пөрүк сеткил чокка хала чок чугаалажып ор.

— Малдың шимези кандыгыл ыңар?

— Чыккылама соок-даа болза, инектерим чүгээр сүттүг ийин. Бир саар инек хүнде ортумаа-биле алды, чеди литр сүттү доктаамал берип турар.

— Саап турар инээнер кажыл?

— Бодумга шупту чээрби инектерни бижыглаан. Ам он дөрттү саап турар мен. Өскелери соглу бергеннер. Удавас бызаалаар. Ынчан сүт улам-на көвүдээр дээрзинге маргылдаа турбас.

Он литрниң кочалы дола берген. «Симфонияны» база саап доосkан. Бидонга сүдүн кудуп кааш, саанчы өске кочалга турган изиг сугну алгаш, саарзык мыйыстыг инектиң эмиин чуй берди.

— Бо инектиң ады «Бурый». Бо эртен ооң сүткүрү өскелеринден артык болган — дээш оозун саап эгелээн.

— Саанчылап үр ажылдаан силер бе?

— Ийи чыл чедип тур мен. Шоолуг эвес ийин.

—Силерниң фамилияңар кайызы ирги?

— Мигачева...—дээш, бичии када ыттавайн ора.— Ольга Федоровна —деп немеп кагды.

Кежээки саалда доозулган. Инек кажаазында ийи саанчы арткан. Олар дээрге, кыскажак тыва уруг Нина Байкара биле Ольга Федоровна Мигачева-дыр. Үжен сес литрниң бидонун долдур кудуп каарга он литрниң кочалы долу хевээр артып калган.

Областың мурнакчы саанчыларының бирээзи Ольга Федоровна Мигачева.

— Бо кежээ сагган сүдүм 48 литр болду. А сээңии каш болду, Нина?—дээш, Мигачева саанчыларның сагган сүдүн бижиир демдеглел кыдыраашты көре берди.

— Бүдүн хүнүнүң шуптузу 54 литр— деп кочалын чуп турган Нина харыылады.

— Ол болбазыкпе. Инектериңни эки чемгерип тур деп үргүлчү чугаалаар ышкажымгай. Дүүнгүзүнден он литр хөй болган-дыр. Аңаа база дыка меңээргенген херек чок. Инектиң сүдү дылында деп чүве ол болгай дуңма...

Бажыңче кирип кээривис билек-ле иштики өрээлден, даштындан көөрге үжен ажыг хире харлыг эр үнүп келди. Ооң кыжкы соокка, эртенги, кежээки чыварга додуга берген хүрең арны сайгылгаан чырыынга илдең турган.

— Мээң ашаам Андрейка-дыр ийин. Мында тудугда ажылдап турар кижи,— деп, саанчы ону мээң-биле таныштырды.

Ажыл-агый дугайында аар-саар айтырыглар чугаалажып ор бис. Чугаа чоорту-ла Чкалов фермазынче, сүт саалдазынче шилчий берген. Ольга Федоровна дораан-на сергей берген ышкаш болду. Инектерни ажаарының, хөй сүттү канчап саап алырының дугайында шак шагы-биле чугаалап олуруп алырынга белен орган.

— Кол-ла чүве малдың ажаалдазында болгаш чемгерилгезинде болгай. Инекти янзы-бүрү чемнер-биле чемгерип турар болза, сүт-даа элбек-ле болур. Мээң «Симфониям» менден өске кижиге сагдырар эвес. Ыңай, бээр чүве чоруй барганымда саанчылар ону саар дээш тураар улус болгай. Өске улус саарга этпес, харын-даа тевер дей бээр. Дүүн саап олурумда мени безин дискек ортта кээп тепкен. Орган бодум барып дүжер частым. Хомудаарымны-даа, хорадаарымны-даа канчаар. Хаптарга эдип бербес болгай. Ам канчаар ажынызымза-даа аңаа саап орган мен ийин.

— Инектен, сүттен өске чүве чугаалавас апарган кижи-дир ийин бо. Хүн үнер-ле, даң адар-ла инек-ле инек, сүт-ле сүт дээр. Бажыңга безин шоолуг орбас— деп, Андрей таарзынмаан хевир-биле чугааланды.

— Бажың ээлеп, аъш-чем кылыр дээш ырмазы сынган кижи-дир ийин — дээш, Ольга Федоровна хүлүмзүрүп кагды.

Андрей бичии олура:

— Эртен дөрт, беш шакта-ла ыңай болур. Дүште бурт-сарт када белен чем бар болза, чий дыртып алгаш, кежээкиниң тос шакка чедир чиде бээр-дир—деп хомудаксап орган.

...Ольга Федоровна Мигачеваның малга ынаан херечилеп турар бир мындыг чижек бар. Ынчан Ольга Федоровна төрүттүнген чери Казань облазынга аныяк уруг турган. Кыш берге болган болгаш шала часкаар мал арып баксырап эгелээн. Колхозтуң каш хоюн аңаа хүлээдип бергеш, амыр-менди чыл ажырып, чаш төлүн бүрүн камгалап алырын дааскан. Хойлар эрги аът-кажаазынга турган. Кажаа дугайында колхоз даргазынга айтырыг тургузарга:

— Ол дээрге ындыг кончуг чүве эвес-тир. Оон чугула айтырыглар бар болбазыкпе—дээш, колхоз даргазы оон ыңай чугаалажырын күзевейн, үнүп чоруй барган.

Соокта хураганнапкан хойларны хураганы-биле кады бажыңының бир өрээлинге каш-каш хонуу-биле ажаап тургаш, чазын чылый бергенде пландан дашкаар он хураганнарны дужааган...

Ольга Федоровна Чкаловкага эң-не баштай кээп турда ажыл-даа берге, арга-дуржулга-даа чок турган. Совхозтуң (Бии-Хем районнуң «Өөк» совхоз) төвүнге штукатура хап, аар-саар ажылдар кылып тургаш, саанчылап эгелээрге аңаа анаа-ла бир чүве эвес болбайн канчаар. Фермага элээн ажылдап турда бир мындыг таарымча чок чүве база болган. Совхозтуң ынчаардагы тергиин дээн саанчызы Апоненова бир-ле хүн инектерниң турар черин эки арыглавайн, четчир санныг чем каап бербейн чоруур деп барган.

— Ынчаар карак ажыттаарга малгадаа берге, сүт-даа эвээш болур болгай. Моон соңгаар ындыг багай чаңчылың каап ал, ажым—деп, Апоненовага Мигачева аназа-ла эш хуузу-биле чугаалаан.

Апоненованың арны дораан-на хуула бергеш, каржызы кончуг мынча дээн:

— Сээң херээң эвес-тир. Болуннуң-на инектериңни чаг иштинде бүүрек дег кылдыр ажаап туруп көр. Ат, алдар чедип алыр дээш кызып турарың ол бе? Чү болур эвес, көргей-ле бис харын— дээш үнүп чоруй барган.

Ол дугайында ферма эргелекчизинге, зоотехникке Мигачева чугаалавас арга чок болган. Шак ол дээш чамдык саанчылар ону көрбес апарган. Бичии-ле багай чүвени черле ыттавайн барбас кижи диже бергеннер. Ынчалза-даа ол үр үргүлчүлевээн.

Ольга Федоровна Мигачева ам Чкаловкада эки саанчыларның бирээзи. Ол эрткен көдээ ажыл-агый чылында инек бүрүзүнден 2700 кг сүттү саап алган. Ооң дугайында ферма эргелекчизи эш Горошка мынча деп орар:

— Ажылдап турда ону чүгле кижи кайгаар. Ажыл дээн соонда аштаар, суксаарын-даа уттуптар. Эрткен чайын бир хүн 200 литр сүт саап турган. Ол дээрге чээрби улуг кочал болур. Шыырак кижиге безин чаңгыс хүн дургузунда чээрби кочал суг дажыыры безин анаа-ла бир чүве эвес болгай. А ийи холдун он салаалары-биле ол хире сүттү саары кандыг чүве деп бодаар силер че?

Кижи бүрүзү бодунуң амыдыралында тускай планныг, күзелдиг, бир-ле онзагай сорулгалыг болур. Ольга Федоровна Мигачеваның чоокку үеде күүседир планнарының аразында мындыы чүүл база бар. Ол Таңды районнуң «Элегес» совхозунуң саанчызы Белованы чарышка кыйгырган болгаш бо ажыл-агый чылында инек бүрүзүнден 3000 кг сүттү саап алыр дээн. Ольга Федоровна социалистиг хүлээлгезин амыдыралга боттандырып-даа шыдаар.

С. НАТПИТ-ООЛ.

Радиоклубта

Кызыл хоорайның бүдүрүлге болгаш албан черлериниң аныяктарындан 20 ажыг кижи бүдүрүлге ажылындан чартыкпайн, ДОСААФ-тың область комитединиң чанында радиоклубта өөренип турарлар. Радиоклуб тургустунганындан бээр чүгле ийи ай ашкан. Дыңнакчылар бо агазында Морзениң үжүглелин дооскан болгаш телеграмманы дамчыдарын база хүлээп алырын өөренгеш, практиканы эрткеннер.

Дыңнакчыларны бирги класстың радистери эштер А. Петров, В. Есоков олар башкылап турарлар. Радиоклубту эш К. Сантьев удуртуп, дыңнакчыларның өөредилгези дээш организастыг ажылды эки тургускан.

Чурукта: солагай талазындан оң талазынче Л. Савельева, Л. Лихальчук, Г. Губанова олар радиограмманы дамчыдарын болгаш хүлээп алырын практикалап турары.

Сөзү болгаш фотозу **Р. Шляхтовтуу.**

Олар совет херээженнерниң алдарын улгаттырганнар

Совет Армияның Төп бажыңының залдарының бирээзинде аңаа таныжып барган кижи бүрүзүнүң сеткилин ханы магададып турар делгелге ажыттынган. Чайгы хептерин кеткеш, Совет Эвилелиниң орденнерин, медальдарын болгаш алдын сылдыстарын хөректеринге кадааш, чурукка тырттырган уругларның болгаш херээженнерниң фотографияларындан ол делгелге тургустунган. Ол дээрге, Адачурттуң Улуг дайынының аар-берге хүннеринде алдарлыг совет эзирлерниң дайынчы хүрээлеңинге туружун дидим ээлеп алган болгаш дайзынны агаардан чылча шаап турган шак ындыг кижилер-дир.

Улустуң бердинген уругларындан ол үеде ужар-чүүлге херээженнерниң үш полкаларын тургускан турган. Фотографияларның, схемаларның болгаш чуруктарның делгелгезинде оларның дайынчы оруунуң дугайын чугаалап турар.

Делегейниң херээженнер хүнүнүң бүдүүзүнде делгелгеге хөй-хөй херээженнер чыылган. Орденнер болгаш медальдар оларның дайынчы ачы-хавыяаларының дугайын чугаалап турар. Олар фотографияларны хайныккан сеткил-биле көрүп турганнар.

Ооң соонда олар шупту — херээженнерниң ужар-чүүл полкаларының хоочун кижилери—найысылалдың аныяктары-биле болгаш дайынчылары-биле Кызыл туктуг залга ужуражылышкын кежээзинге чыылганнар.

Кызыл туктуг Таманның Суворов орденниг 46-гы бомбалакчы гвардейжи ужар-чүүл полказының командири чораан Е. Д. Бершанская чүве чугаалаан. Ол полк Соңгу Кавказтан Чөөн Германияда Бранденбург чедир алдарлыг орукту эрткен. Ооң экипажтары 25 муң чыгам дайынчы ужудуушкуннарны кылып, дайзынче үш миллион ажыг килограмм бомба чүъгүн октаан. Полканың 250 ажыг патриотчу кыстары орденнер-биле болгаш медальдар-биле шаннаттырган. Оларның аразындан 23 кижиге Совет Эвилелиниң Маадыры атты тывыскан.

Суворов болгаш Кутузов орденнерлиг, Совет Эвилелиниң Маадыры Марина Раскова аттыг 125-ки полк «ПЕ-2» деп тырыкыланып ужар бомбардировщиктер-биле чепсегленген турган. Полкага алдарны берген ындыг кижилерниң дугайын ооң командириниң оралакчызы Е. Д. Тимофеева кызыгаар чок чылыы-биле чугаалаан. Хөй-хөй дайынчы ужуралдарның дугайын ол сактып чугаалаан. Оларның бирээзи мындыг болган.

Витебскиниң хостаары дээш тулчуушкуннарның үезинде Люба Губинаның башкарып чораан самоледунуң мотору үрели берген. Машина дүргедээшкинин чидирген болгаш ооң баштап чорааны звено колоннадан хожудап турар апарган.

Экипажтың тынын алыр дээш, бертинген машиназын күш-биле башкарбышаан, чоокку аэродромче ужудуушкунун Губина үргүлчүлээн. Ынчап чорда ооң ыңай ужары арга чок болу берген болгаш Губина самолеттан дүжүңер деп команда берген. Штурман Батухина шураашкын үезинде кабина бортундан парашюду-биле ызырны берген болгаш агаарның үткүштүр кагылышкынының уламындан самолетче чыпшыр шаптырыпкан. Ону көрүп кааш Люба машинаны ажылдавайн чораан моторнуң талазынче дыка чая тудупкан, ынчангаш Батухинаны оортан адырыпкан, ол чорук парашюду-биле черге менди барып дүжер арганы аңаа берген. Ынчалзажок Губина самоледунуң угланыышкынын ооң ыңай деңнештирип ап шыдаваан болгаш самоледунуң азыы-биле барып черге шаштыра дүшкен. Штурманның амы-тынын албышаан, Губина командириниң хүлээлгезин ыдыктыы-биле күүседкеш, бодунуң амызындан когараан.

586-гы гвардейжи ужар-чүүлдүң истребитель полказы «ЯК-1» деп самолеттар-биле чепсегленген, ол кезектиң уругларының маадырлыг болгаш коргуш чок чорууның дугайын полканың командириниң оралакчызы чораан, ам инженер-подполковник, реактивтиг истребительге ужудуушкунну делегейниң херээженнериниң аразынга бир-ле дугаарында кылган ужудукчу-шылгакчы О. Н. Ямщикова кежээге чугаалаан.

Катя Буданова! Ол дидим уруг бир катап дайзынның 12 бомбардировщиктеринге таваржы берген. Тулчуушкунга ол дидими-биле киргеш, оларның чысказылын үреп, бир самолетту аңдара аткан. Сталинград чоогунга болган тулчуушкунга Катя дайзыннарның 20 самолеттарын аңдара аткан болгаш маадырлыы-биле өлген.

Ооң кыска-даа бол, кайгамчыктыг амыдырал-чурттаалгазы Төрээн чуртка кызыгаар чок бараан болурунуң талазы-биле бистерге кезээде үлегер-чижек болур деп О. Н. Ямщикова чугаалаан.

Касторнь дээр черге болгаш агаарга кадыг-дошкун тулчуушкуннар чоруп турган. Ол чугула демир орук белдиринче дайзынның 42 самолеттары углап алган чоруп орган. Тамара Памятных биле Рая Суранчевская медээ ёзугаар боттарының машиналарын агаарже салып үндүрген. Дайзынның самолеттары аажок хөй турганын олар билбээннер. Ынчалзажок оларга таваржы бергеш, дидими-биле тулчуп кирипкеннер. Фашистерниң дөрт самолеттарын олар аңдара атканнар, а өскелери ангадааш, чер быдарай бергеннер.

Ол тураскаалдыг кежээде кайгамчыктыг ужудукчу, штурман, механик, моторист, боо-чепсекчи хөй-хөй херээженнерниң аттарын адагылаан. Бистиң улуг Төрээн чуртувустуң ол шынчы кыстары дайынның кадыг-дошкун хүннеринде совет херээженнерниң алдарын улам-на улгаттырганнар.

Г. МАРУТОВ.

Москва хоорай.

Кыдат хөй-ниити А. М. Горькийниң төрүттүнгенинге-ле 90 чылын демдеглээринге белеткенип турар

ПЕКИН, 4. (СЭТА). Пролетаржы улуг чогаалчы А. М. Горькийниң төрүттүнген хүнүнден бээр 90 чылы чоокшулап олурары-биле холбаштыр «Жэньминвэньсюэ», «Ивэнь», «Вэньибао» болгаш өске-даа журналдар бүгү делегейге сураглыг чогаалчының амыдыралының, чогаадылгазының болгаш хөй-ниити-политиктиг ажыл-чорудулгазының дугайында материалдарны парлап турар. «Ивэнь» журнал «Горький болгаш Кыдат» деп төөгүлүг материалдарның чыындызын, «Горький кыдат революцияның хөгжүлдезиниң оруктарының дугайында» деп чүүлдү болгаш оон-даа өске чүүлдерни парлаан. «Женьминьвэньсюэ» журнал КУР-нуң культура министриниң оралакчызы Ся Янның ёзулуг пролетаржы демиселчи» деп эгелиг байырлыг чүүлүн болгаш чогаалчының элээн хөй чогаалдарын болгаш чүүлдерин парлаан.

Кыдат дыл кырынга парлап үндүрген Горькийниң бүгү чогаалдарының делгелгезин Пекин библиотеказында белеткеп турар. Кыдаттың улустуң Төп радиостанциязы совет литератураның үндезилекчизинге тураскаатаан тускай программаны белеткеп турар.

Марттың 28-те—Горькийниң төрүттүнген хүнүнден бээр 90 чыл оюнуң хүнүнде КУР-нуң найысылалынга хөй-нииттиниң байырлыг хуралдары болур.

Совет херээженнер социалистиг тургузуушкунуң идепкейлиг киржикчилери

Даштыкы чурттар-биле культурлуг харылзааларның талазы-биле ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Күрүне комитединге Делегейниң херээженнер хүнүнге тураскаал болдурган парлалга конференциязы болган. Совет херээженнер комитединиң даргазының оралакчызы О. А. Хвалебнова совет болгаш даштыкы журналистерниң мурнунга чүве чугаалаан.

Бүгү делегейниң херээженнери март 8-ти 48 чылдар демдеглеп келгенин айыткаш, Совет эрге-чагырганың чылдарының дургузунда бистиң чуртувуста херээженнерниң байдалы кайы хире өскерилгениниң дугайын чугаалаан. Октябрьның социалистиг Улуг революциязы оларның деӊ эргезиниң кол чүүлүн — улус ажыл-агыйының кандыг-даа адырынга ажылдаар, кандыг-даа эртемнерни шиңгээдип алыр эргени хандырып берген.

Совет херээженнерниң чаагай ажылының хөй санныг чижектерин ол болдурган. Үлетпүрде ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның 45 хуузу—херээженнер. Башкыларның 70 хуузу, эмчилерниң 75 хуузу херээженнер болуп турар. Эртемниң, литератураның болгаш уран-чүүлдүң талазында хөй-хөй муң херээженнер ажылдап турар. Дээди болгаш тускай ортумак өөредилге черлеринде бүдүн чартык миллион уруглар өөренип турар. Дээди эртемниг бүгү тускай эртемниглерниң 53 хуузу херээженнер.

Совет Эвилелиниң херээжен хамаатылары күрүнени эргелеп башкарарынга идепкейлиг киржип турар. 348 херээженнер ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаттары. Ам база хөй-хөй ажылчын, колхозчу, башкы, хөй-ниити болгаш күрүне ажылдакчызы херээженнерни ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаттарынга кандидаттар кылдыр депшиткен.

Бистиң чуртувуста күрүнениң удуртур албан-дужаалдарында ажылдап турар херээженнер эвээш эвес. Миллион ажыг совет херээженнерни орденнер болгаш медальдар-биле шаннаан, 2500 херээженнерге Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры болгаш Совет Эвилелиниң Маадыры бедик атты тывыскан.

Тайбың дээш демиселге совет херээженнерниң идепкейлиг киржилгезиниң дугайын эш Хвалебнова чугаалаан.

Совет херээженнер Делегейниң херээженнериниң демократтыг федерациязының ажыл-чорудулгазында киржип, улустар аразынга найыралды болгаш билчир чорукту быжыглаарынга идиг берип турар. Амгы үеде Совет Эвилелиниң херээженнери ук федерацияның бо чылын болур конгрезинге идепкейлиг белеткенип турар. Ол конгресс болза, тайбың дээш, боттарының эргелери дээш, уругларның аас-кежии дээш демиселге херээженнерни улам-на сырый каттыштырарынга идиг бээр ужурлуг.

Совет херээженнерниң комитеди делегейниң 60 ажыг чурттарының херээженнер организациялары-биле болгаш хөй-нииити ажылдакчызы херээженнер-биле доктаамал харылзааны тудуп турар.

Парлалга конференциязының түңнелинде О. А. Хвалебнова болгаш Совет херээженнер комитединиң өске-даа ажылдакчылары журналистерниң айтырыгларынга харыылааннар.

Марксизм-ленинизмниң өөредиглерин амыдыралга чогаадыкчы боттандырарының үлегери

ПХЕНЬЯН. (СЭТА). Корей Улуг Демократтыг Республиканың төп парлалгазы Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Пленумунуң дугайында дыңнадыгны болгаш колхоз тургузуун улам ыңай хөгжүдер болгаш машина-трактор станцияларын эде организастаар дугайында эш Н. С. Хрущевтуң илеткелиниң тезистериниң допчузун парлаан.

«Нодон синмун» солун СЭКП ТК-ның доктаалын Совет Эвилелиниң кедээ ажыл-агыйын хөгжүдериниң херээнге онза чугула хемчег кылдыр тодаргайлап турар.

Ол хемчеглерни боттандырары колхозтарны организас, ажыл-агый талазы-биле быжыглаарынга, кедээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң чаа көдүрлүүшкүнүнге болгаш Совет Эвилелиниң колхозчуларының чаагай байдалының өзеринге чаа улуг базым болур деп ол солун онзалап демдеглээн. Кедээ ажыл-агыйны хөгжүдер талазы-биле ол улуг хемчег совет улустуң коммунизмни тургузарынга кайгамчык улуг салдарлыг болур болгаш бүгү делегейде тайбынның чөлеңгиижи — Совет Эвилелиниң күчүзүн улам ыңай быжыглаарынга чаа үе-чада болур деп ол солун бижээн.

Делегейде баштайгы социалистиг күрүнениң организакчы болгаш углакчы күжү болур Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы төөгүлүг үе-чада бүрүзүнде марксизм-ленинизмни амыдыралга чогаадыкчы боттандырарының үлегерин көргүзүп турар деп «Нодон синмун» солун түңнелинде демдеглээн. СЭКП-ның байлак дуржулгазы бүгү-ле акы-дунма коммунистиг болгаш ажылчын партияларның, бүгү социалистиг чурттарның улустарының ажыл-чорудулгазынга үнелиг дуза болур деп ол чүүлде онзалап демдеглээн.

Иорданияда хөлзээшкин үргүлчүлевишаан

БЕЙРУТ. (СЭТА). «Аш-Шарк» солуннуң дыңнатканын ёзугаар алырга, чуртту багдад керээзинге кииреринге болгаш ону Иракка каттыштырарынга удур улустуң шимчээшкининиң базарынче Иорданияның эрге-чагыргалары чепсектиг бедуин аймактарны чоруткан. Ол аймактар Наблус, Туль-Карм, Калькилью, Рамаллах хоорайларны болгаш Иерусалимниң араб кезээн бүзээлеп турар. Иорданияның чүгле барыын талакы кезээнде безин хоругдаттырганнарның саны каш-даа чүс кижи четкен. Чуртта дээди болгаш ортумак өөредилге черлерин хагган, хөй-хөй студентилерни тудуп хоругдаан, 370 студентилерни өөредилге черлеринден үндүрген.

Иорданияда чарлык үндүрген, Каттышкан араб республикага азы ооң президентизи Насерге байыр чедирген кижи бүрүзүн ол чарлыкты ёзугаар кара-бажыңнаар ужурлуг болуп турар.

Чоокта чаа чурттуң элээн хөй хоорайларынга чысказалганнарның болгаш шериглерниң аразынга хан төгүүшкүннүг демисел болган деп «Аш-Шарк» солун дыңнаткан. Чысказалганнардан дөрт кижи өлүрткен болгаш 25 кижи хоругдаттырган.

Иракта байдал база дүшкүүрлүг болуп артып турарын ол солун дыңнаткан. Солуннуң алган медээлерин ёзугаар алырга, Ирак студентилер база дагын чаа чысказалдар организастаан, оларны полиция тарадыр ойладыпкан.

Алжир-тунис кызыгаарда байдал

ПАРИЖ. (СЭТА). Француз шериг командылалының «хааглыт зона» деп чарлааны алжир-тунис кызыгаарының чоогунда турар районнарны муң-муң алжирлер каггаш чоруур болгаш Тунистиң девискээринге чаштынар ужурга таварышкан дээрзи парлалга дыңнадыгларындан илдең болу берген. «Юманите» солуннуң корреспондентизиниң сөстери-биле алырга, «амыдырап чурттаары бергедээн» ол районнардан «көжүүшкүн дүвүрээзиниг дезиишкин болу берген». Статистика медээлерин ёзугаар алырга, 1954 чылда ол районнарга 300 муң кижи чурттап турган.

Чурукта: Алжирниң национал-хосталга армиязының хову госпиталында.

Аас-кежиктиг авашкылар. Фотоэтюд.

Хөл шыдыраа талазы-биле делегейге бирги чер дээш

Делегейниң хөл шыдыраа федерациязының шиитпирин ёзугаар бо чылдың март-апрель айларда хөл шыдыраа талазы-биле делегейниң чемпиону В. Смыслов биле делегейниң чемпиону турган М. Ботвинниктиң аразынга делегейге бирги чер дээш маргылдаа болуп эртер ужурлуг. Моон мурнунда хөл шыдыраа талазы-биле делегейниң чемпиону М. Ботвинник турган болгаш 1957 чылда делегейге бирги чер дээш салыышкынга Ботвинникти Смыслов тиилээш, делегей чемпионунуң адын чаалап алган. Чурум ёзугаар алырга, делегей чемпиону адын эгидип алыр дээш Ботвинник негеп болур турган.

Маргылдаага 24 салыр ужурлуг. В. Смысловтуң делегей чемпиону адын хевээр артырып алырынга чүгле хайым кылдыр ойнаарга-ла болур. Ынчаарга М. Ботвинник делегей чемпиону адын эгидип алыр дээр болза, ыявыла удуп алыр ужурлуг.

Делегейде эң шыырак шыдыраачыларның бо маргылдаазын организастап эртирерин ССРЭ-ниң хөл шыдыраа секциязынга дааскан. Маргылдааның кол арбитринге делегей гроссмейстери Г. Штальбергти (Швеция), ооң дузалакчызынга — делегей мастери Г. Голомбекти (Англия) бадылаан.

Хөл шыдыраа талазы-биле делегейге бирги чер дээш бо шыдыраачыларның үшкү маргылдаазын марттың 2-де Москвада Концерт-театр залынга байырлалдыг байдал-биле ажыткан. Маргылдааны чорудар талазы-биле оргкомитеттиң даргазы В. Алатэрцев маргылдааның киржикчилеринге байыр чедирген. Делегейниң хөл шыдыраа федерациязының мурнундан ооң оралакчы президентизи делегей гроссмейстери В. Рагозин чүве чугаалаан.

Марттың 4-те маргылдааның бирги салыышкыны болган. М. Ботвинник каразы-биле ойнаан болгаш салыышкынны ол хүн төндүрбейн соңгаарлаткан турган.

Марттың 5-те ол салыышкынны уламчылааның түңнелинде 63-кү көшке М. Ботвинник удуп алган.

Дараазында салыышкын март 6-да болган.

Делегейниң херээженнер хүнүнге алдар болдурган спорт маргылдаалары

Делегейниң херээженнер хүнүнге тураскаал болдурган, чаңчыл болган боодалга маргылдаалары бистиң чуртувустуң хоорайларында болгаш суурларында калбаа-биле эгелээн. Армияга, ужар-чүүлге болгаш флотка дузалаарының эки-тура ниитилелиниң эге организацияларының кежигүннери муң-муң херээженнер массалыг маргылдааларда киржип турар.

Биче калибрлиг винтовкадан боодалга талазы-биле командаларның болгаш тус-тус кижилерниң бирги чери дээш спортчу херээженнер маргыжып турар.

Бөгүн Делегейниң херээженнериниң байырлалының хүнүнде парашютчу херээженнерниң самолеттан массалыг шураашкыннарын ДОСААФ аэродромнарында организастап турар.

Амы-тынын артынга каггаш

ФРУНЗЕ. (СЭТА). Сталин МТС-тиң тракторизи Виктор Ефимович Араповту «Өртке удур эрес-дидим чорук дээш» деп медаль-биле шаңнаар дугайында Киргиз ССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыын март 5-те парлап үндүрген.

Кышкы хүнде төрээн суурунуң кудумчузу-биле чоруп олура Виктор Арапов бир херим иштинде ыш дүргээ үнүп турганын эскерип каан. Олче дүвү-далаш-биле чорупкаш, сарай крышазының чалбыышталып турганын көрүп, ооң иштинде уругларның ыдын дыңнаан. Тракторист хаалгага маңнап чеде бээрге керосинниг доскаар чазылган, сарай иштинче кирер орукту аажок улуг чалбыыш муңгаштапкан турган.

Чаңгыс секунда иштинде-даа доктаавайн эрес-дидим Виктор чалбыышты суг-биле өжүрбүшаан, от кежегени эртип, сарай иштинче кире халый берген. Булунда сынны берген тургулаан 4—5 хар иштинде назылыг үш уругларны ол тыпкан. Өрттең чарык черлерни эртир Виктор бичии уругну ап үндүргеш, от чок черге эккелген. Ол уруглар шуптузу-ла кемдевээн болган, ынчалза-даа оларның тын алыкчызы боду өртенген. Уругларның амызы дээш бодунуң амы-тынын артынга каггаш эрес-дидим тракторист эм шуут кадык болган.

Редактор Н. С. ШОЙГУ.

Тыва областың
национал шии
театры

Март 9-та, хүндүскүнүң
12 шакта

Церен Шагжинниң

КАЖАР БУДАМШУ

деп 4 кежегелиг шиизин көргүзер.

Кинофильмнер тарадырының
ТЫВА ОБЛАСТЬ КОНТОРАЗЫ
ОБЛАСТЫҢ КИНО
ЭКРАННАРЫНЧЕ

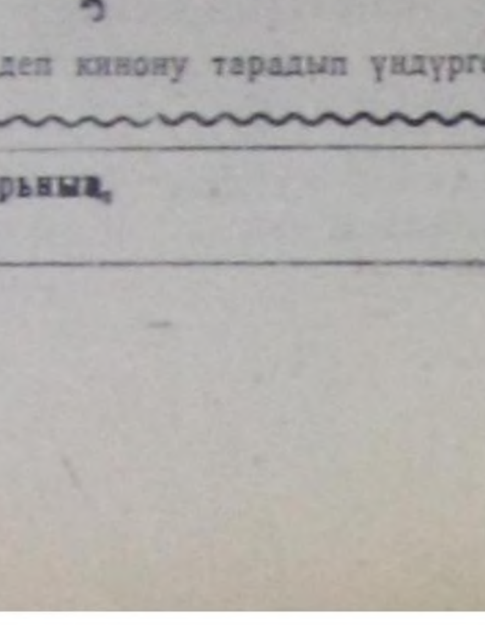

МОЛОЧНИЦА ХИЛЬЯ

деп кинону тарадып үндүрген.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчызының, иштики информация килдизиниң 3—88, харыысалгалыг секретарының, культура болгаш амыдырал килдизиниң база бухгалтерияның 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, кедээ ажыл-агый килдистериниң 3—68, чагаа килдизиниң 3—55.

ТС—00671.

Культура эргелелиниң типографиязы.